
HET LAND VAN NEVELE

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

september 1997

jaargang XXVIII

aflevering 3

Afgiftkantoor 9850 Nevele

HET LAND VAN NEVELE

**Driemaandelijks heemkundig tijdschrift voor
Bachte-Maria-Leerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle,
Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele,
Sint-Martens-Leerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.**

Lidgeld 1997

600 fr. (+ 100 fr. buitenland) over te schrijven op
rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van
"Het Land van Nevele" v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 Poesele

Steunend lid 1997

vanaf 1.000 fr.

Redactieraad

A.BOLLAERT - K.DE GROOTE - S. DE GROOTE - L.DE RUYCK -
J.LUYSSAERT - A.STROBBE

Eindredactie

J.LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats "Nevelland" te Nevele.

Bij de kaffoto: Jan Burssens, fragment uit het schilderij "Zelfportret met Paco", eigendom van de kunstenaar. (Foto: kافت catalogus Retrospectieve Tentoonstelling Jan Burssens, Gent, 1976).

HET LAND VAN NEVELE

september 1997

jaargang XXVIII

aflevering 3

Verantwoordelijke uitgever: J. LUYSSAERT, Veldestraat 26, 9850 Merendree

INHOUD

S. DE GROOTE, Arthur Buysse: Liberaal volksvertegenwoordiger ...	157
W. DE CLERCQ, Enkele archeologische vondsten te Landegem	189
D. D'HOOGHE, Uit het oude fotoalbum: De socialistische propagandaclub "Hoop in de Toekomst", anno 1938	191
P. HUYS, Van een Nevelse molenaar die zijn broek verloor	192
A. BOLLAERT, Alfons "Klondike" De Meulenaere, een goudzoeker uit het Land van Nevele	195
L. AMEEL, Hansbeekse klokken	202
A. BOLLAERT, E.L. SCHEPENS, Genezen van de kinkhoest na een bedevaart naar de H. Margareta te Landegem	211
A. BOLLAERT, Kunst in het Land van Nevele (I)	218

ARTHUR BUYSSE: LIBERAAL VOLKSVERTEGENWOORDIGER

Cyriel Buysse is bekend als de belangrijkste Vlaamse naturalistische schrijver, geboren en getogen in Nevele.

Hij had echter ook een broer die gold als een goede advocaat, militeerde binnen de Liberale Partij en volksvertegenwoordiger werd. Daarenboven stond hij bekend als een uitstekend musicus.

Kortom Arthur was een modelzoon, terwijl Cyriel, zeker in zijn jonge en wilde jaren, eerder als het zwarte schaap van de familie werd beschouwd.

Eigenlijk is het een verrassing dat er nog geen enkel biografisch artikel over Arthur werd geschreven. Dit wordt hierbij rechtgezet. Dit artikel zou er niet gekomen zijn zonder de informatie en de documenten die mevrouw Livine Sevens, weduwe van de kleinzoon van Arthur Buysse, ter beschikking stelde.¹ Mijn dank gaat ook uit naar de behulpzame personeelsleden van het Liberaal Archief in Gent en het Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven in Antwerpen.²

Korte familiekroniek van de familie Buysse

Arthur Buysse is één van de vele telgen van een merkwaardige familie met oorsprong in Nevele, die op artistiek, politiek, academisch en rechtskundig vlak in Vlaanderen nauwelijks zijn weerga heeft gekend. Vooraleer het over Arthur zelf te hebben is het aangewezen om even over die voorouders uit te wijden.³

1. Livine Stevens is de dochter van de auteur en journalist Alfons Sevens (1877-1961) en de kleindochter van Theodoor Sevens (1848-1927) die als Vlaamsgezinden veel aanzien genoten.

Alfons was rond de eeuwwisseling een Vlaamsgezinde agitator die veel aandacht had voor de sociale aspecten van de Vlaamse beweging. Hij koos resoluut partij tegen het activisme en werd daarvoor door de bezetter geïnterneerd.

Theodoor meende als onderwijzer dat de ontvoogding van Vlaanderen via het onderwijs diende bereikt te worden. Hij schreef in dit verband tientallen pedagogische, historische en literaire werken.

2. Mijn dank ook aan Jan Luyssaert voor het kritisch nalezen van de tekst.

3. De familiegeschiedenis wordt voor een groot deel weergegeven in *Notes sur la Famille Fredericq-Beaucarne* in 1940 uitgegeven op beperkte oplage door Louis Fredericq.

Alles begon toen rond 1748 de Fransman Denis Léautaud of Léotte zich met zijn zes kinderen in Nevele vestigde.

Nevele was in die periode niet zomaar een Vlaams dorpje. Het was de kerngemeente van een belangrijke heerlijkheid, bekend als "Land van Nevele". De baron van Nevele resideerde (af en toe) in het kasteel van Ooidonk. Deze heerlijkheid omvatte bijna alle dorpen, gelegen tussen Gent en Deinze.

Denis Léautaud was een ambulante handelaar, afkomstig uit Zuid-Frankrijk, meer bepaald uit Fours, een gehucht van Sint-Laurent, in het huidige departement Basses-Alpes. Hij huwde daar met Anne Chabraud, maar bij zijn aankomst in Nevele was hij weduwnaar met zes kinderen. Hij raakte blijkbaar goed ingeburgerd. De Nevelaars noemden de familie "*de savoyards*". Wellicht was deze Léautaud een schoorsteenveger of marskramer die dus in Nevele een einde maakte aan een reizend bestaan.

Een andere Fransman, wellicht ook een marskramer, nl. Jean Fredericq, geboren in Richemont in de buurt van Metz in Lotharingen (département Moselle), strandde op een bepaald ogenblik in de woning van de voornoemde Léautaud.

Hij zou er Marie-Marguerite, dochter van Denis Léautaud, hebben ontmoet. Zij was voor hem blijkbaar een reden om definitief in Nevele te blijven. Toen zij huwden op 1 februari 1775 was Jean 29 en Marguerite 36 jaar oud.

Jean en Marie-Marguerite kregen vier zonen, waarbij we enige aandacht hebben voor Jacques (°17 april 1778).

Jacques zou in 1813 huwen met de veel jongere Marie Comparé (°20 maart 1791).

Zij was de enige (overlevende) dochter van Emmanuel Comparé⁴ (1750-1835), een welstellende koopman in lijnwaad, die dweeptte met de Verlichting en de Franse Revolutie. Na 1830 werd hij orangist⁵. Hij schreef ook stukjes in de Vlaamse volkstaal voor rederijderskamers. Hij was gehuwd met Maria Rosa van Wontergem (°1763-†1843), afkomstig van Meigem.

⁴ Marianne Bracke, de moeder van Emmanuel Comparé, werd op de weg van Nevele naar Leerne vermoord door Adrien Vincent. Marianne Bracke was weduwe van een zekere Roeges uit Nevele.

⁵ Deel van de (liberale) burgerij, vooral in Gent, die voorstander bleef van een aanhechting bij Nederland.

Kortom, in Nevele hadden enkele families van rondreizende handelaars elkaar gevonden. Zij hadden een deeltje van de toenmalige wereld gezien en kenden zowel de Franse taal als de Vlaamse volkstaal.

Franse periode

Toen op het einde van de achttiende eeuw de Oostenrijkers werden verjaagd en de Franse periode begon, slaagde deze groep erin om zijn aanzien aanmerkelijk te verhogen.

Eén van de nieuwigheden die het Franse regime invoerde, was de oprichting van gemeenten. Jacques, echtgenote van Marie Comparé, zou gemeentesecretaris worden in Nevele, Meigem en Vosselare en burgemeester in Poesele.

Zijn schoonvader, Emmanuel Comparé, werd vrederechter en ook al burgemeester van Vosselare en Poesele.

Schoonvader en schoonzoon waren in Nevele lid van het vooruitstrevend gezelschap "De Eendracht".

In 1820 werd Jacques getroffen door een hersenbloeding. Hij bleef nog vier jaren leven, maar was zwaar gehandicapt. Marie Comparé zorgde voor alles: haar echtgenoot, de zes kinderen en het beheer van de eigendommen.

De vraag is of de vroege dood van Jacques iets te maken had met de uitputting, die het gevolg was van diens deelname in 1812 aan de voorlaatste veldtocht van Napoleon.

Jacques kon zich op een bepaald ogenblik niet meer onttrekken aan de eis tot opname in het Franse leger en trok met de reusachtige troepenmacht van Napoleon Bonaparte mee op Russische veldtocht. Het leed was verschrikkelijk. Slechts een fractie van dat leger keerde terug. Jacques was één van deze overlevenden. Het verhaal bestaat dat hij deserteerde door over de Rijn te zwemmen.⁶

Hij keerde terug naar Nevele, nam er opnieuw officiële functies op en huwde er.

⁶ FREDERICQ L., *o.c.*, 1940, blz. 16.

De Lovelings: een kunstzinnige familie

Na zijn overlijden in 1824 bleef Marie Comparé, weliswaar welstellend, achter met de vijf kinderen Louis Auguste, Cesar-Alexandre, Sophie, Joseph, Alexandre en Marie.⁷

Zij bleef niet lang alleen, want reeds in 1825 huwde zij met de veel jongere Anton Loveling (°24.11.1806). Hij was een Duitser van Nederlandse afkomst.

Anton Loveling kwam als schipperszoon misschien per boot in de regio Nevele terecht. Hij zou naar verluidt een landmeter zijn geweest. Er wordt eveneens beweerd dat hij in de regio bedrijvig was om opmetingen te verrichten voor de latere aanleg van het kanaal van Schipdonk.

Hij was een begaafd man die verschillende Europese talen vloeiend sprak, en zijn kinderen zelf onderwees.⁸ In 1842 verkreeg hij de Belgische nationaliteit. Vrij vlug werd hij vrederechter in Nevele en op een bepaald ogenblik ook lid van de gemeenteraad en het schepencollege.

Er waren in die tijd op het platteland nauwelijks mensen die konden lezen en schrijven en daarbij vloeiend Frans spraken. Bovendien was de tijdgeest gunstig. De liberalen hadden veel invloed binnen de Belgische regering.

Uit dit huwelijk werden vier kinderen geboren: Charles (1825-1911), Pauline (1832-1909), Rosalie (1834-1875), Virginie (1836-1923). Wellicht gestimuleerd door de ouders werden twee van hen, 'de Nevelse nachtegalen', Rosalie en Virginie, schrijfster.

Op 21 juli 1846 bracht de nog jonge Anton Loveling om een onbekende reden zichzelf om het leven.⁹

Marie Comparé ging na die vreselijke gebeurtenis met de kinderen in Gent wonen, bij haar zoon Cesar Fredericq. Deze was arts en gehuwd met Mathilde

⁷ Auguste werd geboren in 1814, maar overleed reeds na 14 maanden.

⁸ LOVELING Virginie, *Herinneringen*, Vlaamse Pockets, Heidelberg Orbis, Hasselt, 1967, blz. 9.

⁹ VAN ELSLANDER Antonin, *De literaire voorouders van Buysse*, in *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, 1993, blz. 61.

Huet, die een onderwijzersdiploma had. Zij bekommerde zich om de opleiding van de kinderen.

Er waren in Gent op het politieke vlak nogal wat woelingen in die periode. De woning van Cesar was trouwens een centrum waar radicalen van allerlei slag, voornamelijk progressistische liberalen, elkaar vonden.

Eén van hen was professor Huet, een broer van Cesar Fredericqs echtgenote. Hij had een beweging¹⁰ rond zich gegroepeerd onder de naam "Société Huet". Later zou hij worden uitgewezen naar Frankrijk.

Na enkele jaren zou het gezin zich opnieuw in Nevele vestigen. Maar de familie was blijvend beïnvloed door al die contacten, die trouwens bleven voortduren. De Nederlandse schrijvers Potgieter en Beets bezochten Nevele. Hetzelfde geldt voor Hendrik Conscience. Virginie leerde tijdens de bezoeken aan jeugdvriend Huet die in Parijs verbleef, de bekende schrijver Victor Hugo kennen.

Het succesvolle bedrijf Buysse-Loveling

Maar het is eigenlijk vooral Pauline die voor ons van belang is. Zij wordt elders beschreven als een beminnelijke, fijngevoelige en dichterlijke natuur.¹¹ Bij haar vonden de kinderen wellicht een toevlucht in dagen van hulpeloosheid en verwarring.

Zij huwde op 7 mei 1858 met Louis Buysse (°23.11.1830-†31.03.1901), toen nog een bescheiden fabrikant uit Nevele. Het echtpaar vestigde zich in de Langemunt nummer 34.

Louis was de zoon van de schoenmaker Ludovicus Buysse (°26.03.1798-†11.10.1858) en van Amelia Goeminne (°25.03.1801-†21.10.1862) die van Deinze afkomstig was. Hun zoon gold als een rechtvaardige, maar strenge vader en als een hardwerkende zakenman.

¹⁰ Tot dat gezelschap behoorde ook dr. Debeil uit Deinze, die later schepen werd, merkwaardig genoeg van de Katholieke Partij.

¹¹ Prof. dr. A. VAN ELSLANDER, *Het literaire leven in Het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, 1972, jg. III, afl. 1, blz. 20 e.v.

Louis begon eerst met een stijfselbedrijfje dat gaandeweg meer allure zou krijgen. Het werd ook een olieslagerij en cichoreifabriek.

Het was niet zo vanzelfsprekend om een bedrijf uit te bouwen in Nevele. Het dorp lag wat afgezonderd door de afwezigheid van een spoorlijn en goede wegverbindingen. De bevolking was verarmd en ondervond nog de nasleep van de rampen die de Vlaamse gewesten ongeveer twintig jaar voordien hadden getroffen: mislukte aardappeloogst, dodelijke epidemieën.

Op 20 september 1859 werd een eerste zoon geboren, Cyriel, de latere auteur. In 1862 verhuisde de familie naar een grotere woning (nr. 194) aan de overkant van de Langemuntstraat.

Twee jaar later kreeg Cyriel er een broertje bij. Arthur-Honoré Buysse werd geboren op 14 april 1864.

Het bedrijf van vader Buysse had een dergelijke omvang gekregen, dat hij op zoek ging naar een groter gebouwencomplex. In 1865 vestigde hij zich met zijn gezin definitief in de Tielstraat 36 (sinds 1959 Cyriel Buyssestraat). Het was één der aanzienlijkste woningen annex fabriekscomplex in Nevele, met een grote tuin die werd begrensd door de Poekebeek. Hij breidde er zijn fabriek stelselmatig uit. Het bedrijf omvatte een ruimte voor het vervaardigen van stijfsel, een olieslagerij en een cichoreiafdeling. Deze laatste entiteit bleef bestaan tot 1971.

Op 8 juli 1868 kregen de twee broers er nog een zusje bij, Alice. Zij zou huwen met de brouwer Edmond De Keyser en zich in Zaffelare en later in Gent vestigen. Zij beheerde jarenlang het cichoreifabriekje en werd in Gent het eerste liberale vrouwelijke gemeenteraadslid. Zij overleed op 25 januari 1963.

Moeder Pauline Loveling zou de interesse voor muziek en literatuur aanmoedigen bij haar drie kinderen, hierbij geholpen door haar zussen Rosalie en Virginie en haar moeder Marie Comparé. Deze laatste overleefde overigens haar tweede man nog met vijfentwintig jaar en overleed op 14 september 1879.

Marie Comparé, die een zeer ontwikkelde vrouw was, had met de hulp van haar vader de Franse filosofen en de grote geschiedkundige gebeurtenissen

grondig bestudeerd.

Daarenboven had zij een grote voorliefde voor de natuur. Virginie vertelde dat zij verbod bloemen te plukken of een wortel of raap uit te rukken tijdens één van de vele wandelingen.

Vrijzinnig en liberaal

Op het ideologisch vlak waren de Lovelings vrijzinnig. Het is overigens opvallend hoe deze lijn start bij Emmanuel Comparé in de Franse periode en blijft voortduren tot op vandaag bij de nazaten van Arthur Buysse.

Louis Buysse werd liberaal gemeenteraadslid (vanaf 1869) en schepen (1870-1884) in een zwaar ideologisch geladen periode. Er woedde toen een schoolstrijd tussen liberalen en katholieken.

Arthur doorliep in Nevele de dorpsschool en studeerde verder in Gent, eerst aan de middelbare school aan de Roskamstraat (nu Bisdommaai) en later op het Stedelijk Atheneum (thans Gemeenschapsschool) aan de Ottogracht in Gent.

Schoolmoe stopte hij na de vijfde klas van de humaniora.

Zijn vader liet hem in de periode 1880 en 1881 op het bedrijf werken. Maar net als zijn broer Cyriel had hij blijkbaar echt geen aanleg voor zaken.

Arthur: artistieke begaafdheid

Reeds tijdens zijn humaniora volgde hij de lessen aan het Koninklijk Muziekconservatorium in Gent. Hij bleef die lessen trouw volgen, hoewel hij telkens meer dan twee uren te voet moest afleggen van Nevele naar Gent en dit tot driemaal per week.

Zijn talent voor piano en cello was opvallend. Voor cello verwierf hij een eerste prijs. Hij had naar verluidt ook een goede zangstem. Zijn vader verzette zich echter tegen hogere studies in de muziek.

Arthur was niet alleen bedrijvig als musicus. Hij beoefende eveneens de schilder- en beeldhouwkunst. Binnen de familie was overigens ook zijn kozijn George Buysse (1864-1916) actief als schilder.

Arthur nam gaandeweg meer afstand van de fabriek en dacht er op een bepaald ogenblik aan om advocaat te worden. Zijn grote voorbeeld was zijn oom Albert Fredericq, die in Gent als advocaat werkzaam was.

Vader Buysse zag met lede ogen aan dat zijn twee zonen blijkbaar het bedrijf niet zouden overnemen.

Door toedoen van zijn familieleden Charles Loveling en César Fredericq werd vader Buysse echter overtuigd en kon de zoon uiteindelijk zijn studies aanvatten.

Dat Louis Buysse geen gemakkelijk man was, werd reeds hoger vermeld. Zijn echtgenote Pauline Loveling moet ooit half ernstig, half schertsend gezegd hebben: *dat ze niet naast hem wou begraven worden, want hij had haar in leven genoeg geduveld.*¹²

Student rechten aan de Gentse Universiteit

Arthur verhuisde op ongeveer twintigjarige leeftijd, dus begin van de jaren tachtig, naar Gent en verbleef er bij zijn oom Charles Loveling, die toen griffier was bij de rechtbank van Gent.

Een probleem was dat hij zijn humaniora niet had afgerond. Hij studeerde dus eerst Latijn bij een zekere Augenot en daarna opnieuw in het Atheneum. In 1883 bewam Arthur het graduaat dat de poort opende tot de universiteit.

Zijn vrijzinnige overtuiging in die periode bleek uit zijn lidmaatschap van de studentenvereniging “t Zal Wel Gaan”. Zowel in 1886 als in 1887 was hij lid van het bestuur. Hij werd door de vereniging niet uit het oog verloren, want toen hij kamerlid werd, wijdde het jaarboek 1909-'10 van “t Zal Wel Gaan” een artikel aan Arthur.

Hij promoveerde in 1887 aan de Gentse universiteit als doctor in de rechten. De universiteit was toen integraal Franstalig. Na zijn promotie verbleef hij een korte periode in Parijs.

Op 14 november 1887, dus na zijn promotie, werd hij uit de bevolkingsregisters van Nevele geschrapt. Reeds in dat jaar begon hij een stage bij zijn oudere

¹². Opgeschreven bij Livine Sevens.

kozijn Albert Fredericq¹³, die hem sterkte in zijn Vlaamsgezindheid.

Lid van de Vlaamse Conferentie van de Balie in Gent

Op 1 augustus 1887 werd hij advocaat bij het Hof van Beroep in Gent en specialiseerde zich in strafrecht.

Hij werd meteen een ijverig lid van de Vlaamse Conferentie der Balie van Gent. In een gedenkboek over deze Conferentie wordt hij herhaaldelijk vermeld als lid.¹⁴

Tijdens de openingszitting van de Conferentie, van het gerechtelijk jaar, op 12 november 1895 sprak hij voor de vuist weg een rede uit over de krijgsraden, waarin hij aandrong op de invoering van een Nederlandstalige rechtspleging.¹⁵ Militaire rechters spraken inderdaad vaak geen woord Nederlands. Dit was toen één van de actiepunten van de Vlaamse beweging.

Een jaar later, op 24 oktober 1896, geeft hij - eveneens tijdens de openingszitting van de Conferentie - een lezing over "De anarchisten in de strafwet". Deze tekst werd door de Conferentie uitgegeven.¹⁶

Als advocaat verwierf Arthur vrij vlug een zekere bekendheid. In het artikel in het reeds vermelde jaarboek van "t Zal Wel Gaan" worden een aantal processen vermeld.

Eén van zijn meest succesvolle processen was de vrijspraak van Frans Van Acker (oktober 1900) die werd beschuldigd van een moord in Zaffelare. Andere processen waren die van de liberale fanfare in Sint-Amandsberg, van een zekere Bruneel die zijn kandidatuur had gesteld tegen een belangrijk lid van de katholieke partij (20 december 1903), het dagblad *Vooruit* tegen *Lichtstraal* (maart 1898).

Het is inderdaad zo dat heel wat van die zaken ideologisch geladen waren. Zo

¹³. Albert Fredericq (1847-1911) is de zoon van Louis-Auguste Fredericq en Flore Mac Leon. Zijn vader Louis-Auguste (1815-1853) was één van de kinderen van Marie Comparé en werd arts in Kortrijk.

¹⁴. BAERT Geert, *Gedenkboek, de Vlaamse Conferentie der Balie van Gent*, eigen uitgave, 1974.

¹⁵. BAERT G., *o.c.*, blz. 81.

¹⁶. BAERT G., *o.c.*, blz. 101.

werd op een bepaald ogenblik de verkoper van *Het Laatste Nieuws* in Aalter beboet. Deze zaak maakte enige opschudding omdat de vrijheid van drukpers in het gedrang kwam.

In *Het Laatste Nieuws* van 29 november 1891 vinden we een korte mededeling dat de jonge Buysse voor het vredegerecht van Nevele de vrijheid van drukpers zal verdedigen tegen de censuur.

Dat de jonge Buysse blijkbaar een sociaalvoelende advocaat was blijkt uit een brief van 9 maart 1893¹⁷ aan een zekere heer Keurvels, die hem om bijstand had gevraagd voor de liberale werkersvereniging. Daarin staat dat hij al vijf jaar kosteloze raadplegingen geeft aan werklieden.

Hij voegde er wel aan toe dat het ogenblik slecht gekozen is, want hij *vertrekt naar den buiten*. Hij verbleef in Landegem van 1 mei tot 1 oktober. Hij werkte wel zes op zeven dagen, behalve op zondag: *Dan lig ik den ganschen dag te Landegem in 't gras met vrouw en kind*.

Zijdelingse betrokkenheid in academisch milieu

Arthur Buysse was sporadisch ook actief in de academische wereld. Hij gaf een paar lessen aan de zgn. “university extension” over “Het strafrecht in de XVIde eeuw” (14.11.1900) en “Het strafrecht en zijne geschiedenis” (1895-'96).

Van zijn hand verschenen enkele bijdragen over het recht, bv. “Over verouderde wetposten” (*De Vlaamsche Gazet*, 10.09.1904) en “Rechterlijke benoemingen” (*Het Volksbelang*, 11.04.1906).

Door te fungeren als stichter-voorzitter van een “Maatschappij voor Sociale Studiën” lag hij aan de basis van de sociologie en de sociale wetenschappen in Gent.

In dit vakgebied gaf Buysse een voordracht over “L'évolution de sciences politiques et morales” (15.11.1902) en een maand later verscheen de voordracht “De l'influence des sciences naturelles sur les sciences sociales”.

Het gezin Buysse-Beaucarne

Arthur huwde op 1 juli 1890 met Augusta Beaucarne. Zij was het vierde kind en de derde dochter van Louis-Edmond Beaucarne. Deze was een nijveraar,

¹⁷ Brief in het bezit van Livine Sevens.

geboren in Ronse op 15.10.1845 en overleden in Ename op 23.04.1892. Het gezin had negen kinderen.

Haar zus Louise was trouwens gehuwd met Simon Fredericq, zoon van de reeds vermelde arts Cesar-Alexandre Fredericq.

Over Augusta vertelde mevrouw Sevens: *Zij kon smakelijk lachen, had veel gevoel voor humor, maar was heel ouderwets van opvattingen. Zij was minder gecultiveerd dan haar man, op wie ze heel fier was.*

Het was blijkbaar een goed huwelijk, zoals blijkt uit een aantal brieven aan zijn vrouw, voor wie hij het koosnaampje “tuter” voorbehold.

Arthur en Augusta vestigden zich pas na 1900 definitief in een herenhuis in de Boulevard du Jardin, nr. 486, in Gent. Toen droeg die straat de naam Avenue Zoölogique, omdat ze vlak bij de toenmalige Gentse dierentuin was. Deze woning wordt nog steeds bewoond door een achterkleindochter van Arthur.

Tijdens de zomer verbleef het gezin in een landhuis in Landegem, Kleine Heirenthoek. Het huis was een erfenis van vader Louis Buysse, overleden in 1901, die als bedrijfsleider blijkbaar goede zaken had gedaan, en heel wat eigendommen had verworven in de streek.

Naast zijn professionele en politieke loopbaan bleef Arthur interesse hebben voor kunst. Tijdens zijn vrije tijd musiceerde, boetseerde en schilderde hij. Hij had bovendien een welluidende zangstem. Wagner was zijn favoriete componist.¹⁸

Arthur was net als zijn broer Cyriel bevriend met een aantal kunstenaars, zoals de Gentenaar en jurist Maurice Maeterlinck, die later de Nobelprijs literatuur zou winnen. Hierbij kan ook de Gentse schilder Georges Baertsoen worden vermeld en diens schoonbroer George Buysse, tevens Arthurs kozijn.

Arthurs muzikale begaafdheid werd geërfd door zijn dochter Madeleine, een verdienstelijk pianiste. Eén van de achterkleinkinderen, Anne Verschoore, is

¹⁸ DELTOUR Gustave, *La Belgique d'aujourd'hui*, in *Album illustré biographique*, Adolf Eckstein Éditeur, Berlin-Charlottenburg, z.d.

wellicht dan niet toevallig begeleidster aan het muziekconservatorium van Bergen.

Relatie met Cyriel

De relatie tussen Arthur en Cyriel lijkt vrij goed te zijn geweest.

De broers correspondeerden met elkaar wanneer Cyriel in de Verenigde Staten verbleef om daar de cichorei uit Nevele in te planten. Cyriel maakte zich klaar om terug te keren en schreef aan Arthur op 24 februari 1892 dat hij dolgraag zijn moeder wenste terug te zien: *Je désire beaucoup de la revoir mais je n'ai pas l'intention de retourner à Nevele. J'ai pris la ferme résolution de crever de misère plutôt que de retomber sous la tyrannie du père.*¹⁹

Na zijn huwelijk met de Haagse weduwe Nelly Dyserinck vestigde Cyriel zich in 's Gravenhage. Verscheurd door heimwee schreef hij hierover aan Arthur: *Mon plus grand regret sera de ne plus vivre entièrement à la campagne l'été. Il y a dans le jardin derrière notre maison un merle qui vient de chanter chaque matin et il me donne la nostalgie de la campagne.*²⁰

Arthur, Cyriel en hun schoonbroer ondernamen in de winter van 1901-1902 een voor die tijd relatief avontuurlijke reis naar Algerië en Tunesië.²¹

Nadien, tijdens de Eerste Wereldoorlog, verbleven beide broers in Nederland en waren er actief bij de krant *De Vlaamsche Stem. Algemeen Belgisch Dagblad*.

Op ideologisch vlak verschilden beiden enigszins. De jongere Cyriel had sympathie voor de (socialistische) arbeidersbeweging en het Daensisme, terwijl Arthur in de traditie van de familie Buysse zich had ontwikkeld als liberaal en zelfs als een zeer militante. Beiden zijn tweetalig en behoren tot de burgerij.

^{19.} MUSSCHOOT A.M. e.a., *Album Cyriel Buysse*, Gent, 1982, blz. 30.

^{20.} MUSSCHOOT A.M., o.c., blz. 45.

^{21.} MUSSCHOOT A.M., o.c., blz. 53.

Liberale Partij in Gent

Arthur Buysse werd dus op het einde van de 19e eeuw actief binnen de Liberale Partij.

Gesticht in 1846, was deze partij de eerste in ons land. Toch kan men de Liberale Partij niet vergelijken met de partijen van vandaag. Het ging eigenlijk louter om kiesverenigingen, zg. liberale associaties, die enkel bestonden in de belangrijkste steden.²²

Toen Arthur begon te militeren was de machtspositie van de liberalen aangetast. Op nationaal vlak zouden de katholieken aan de macht blijven van 1884 tot 1914.

De liberalen hielden echter een aantal belangrijke steden in handen.

De Liberale Partij was voor het grootste gedeelte doctrinair en conservatief ingesteld, en haalde haar stemmen - ook in Vlaanderen - voornamelijk bij de Franssprekende bourgeoisie.

Ook in Gent hadden deze francofonen de touwtjes stevig in handen, hoewel de Franssprekenden voor de Eerste Wereldoorlog in Gent amper 10% van de bevolking uitmaakten.

Deze elite had een sterke band met de Franse cultuur en met Frankrijk. Tijdens de wereldtentoonstelling van 1913 zou de Franse minister van buitenlandse zaken onomwonden zeggen: *Gent is een plaats waar onze buitenlandse invloed zeer concreet betwist wordt.*

Deze betwisting kwam er voor een deel door de liberalen zelf. Vanuit een aantal verenigingen, zoals "t Zal Wel Gaan" en het "Willemsfonds" stroomden op het einde van de vorige eeuw een aantal radicale jongeren de Liberale Partij binnen. Zij vormden een kwantitatief beperkte, maar meer sociaal-voelende linkervleugel, die meer en meer Vlaamsgezind ging ageren.

Er ontstonden pressiegroepen zoals "De Vlaamse Liberale Vereniging", "De vrienden van de Gentse hoogleraar Paul Fredericq" en "De Liberale Volksbond" waarin Arthur een leidende rol speelde. Deze verenigingen werden weliswaar gewantrouwd, maar toch gedoogd door de francofone meerder-

²² De liberalen van 1846 tot 1996, Paul Hymanscentrum, 1996, blz. 28 e.v.

heid. Zij beschouwden het als een mogelijkheid om kiezers te bereiken die nog geen Frans spraken.²³

Jules De Vigne uit Gent was een dergelijke adept van die Vlaamsgezinde liberale tendens. Hij ijverde ondermeer voor de vernederlandsing van het secundair onderwijs.

In de volgende bladzijden wordt een profiel geschetst van de politieke Arthur Buysse in de periode tussen 1894 toen hij begon te militeren en 1914 het begin van de Eerste Wereldoorlog.

Liberaal militant

Arthur Buysse kan worden beschouwd als een volbloed liberaal die de partijbelangen boven alles plaatste.

Hij begon als militant bij Gentse wijkafdelingen.

In 1893 werd hij voorzitter van de Liberale Kring van H.Kerst en Meulestede en in 1905 erevoorzitter van de Liberale Kring, wijk Rabot.

Een jaar later vinden we hem terug op het liberaal congres in Brussel als plaatsvervangend vertegenwoordiger van het arrondissement Gent-Eeklo.²⁴

De liberale werkersverenigingen deden op hem beroep als advocaat. Op die manier slaagde hij erin heel wat sympathie te verwerven bij die arbeiders, die niet behoorden tot de Belgische Werkliedenpartij of de Katholieke Partij.

Hij trad in de openbaarheid en gaf tal van lezingen over uiteenlopende onderwerpen. In de Gentse krant *Het Volksbelang* wordt hij regelmatig vermeld als voordrachtgever in gemeenten zoals Moerbeke, Zaffelare, Oostende, Boechoute en Lokeren over het algemeen stemrecht en de evenredige vertegenwoordiging. In Roeselare sprak hij over de politieke toestand, in Kortrijk over de klerikale partij, in Izegem over de revolutie van 1789. Ook volgden lezingen in Eeklo, Kaprijke, Zelzate, Ieper, Brugge, Nieuwpoort,

²³. VANACKER Daniël, *Het activistisch avontuur*, Mens en Cultuur, Gent, 1991, blz. 12.

²⁴. PROOST Dan, *Biografische notitie over Arthur Buysse*, Seminarie voor Nieuwste Geschiedenis, RUG.

Deinze en Antwerpen.²⁵ Ook in diverse liberale kringen was hij een veel gevraagd spreker.²⁶

De Liberale Partij was rond de eeuwwisseling nauwelijks ingeplant buiten de stad Gent. Arthur Buysse wou daar iets aan doen en was onvermoeibaar als propagandist. Op een bepaald ogenblik stelde hij voor om in elk kanton liberale lokalen op te richten waar landbouwers en arbeiders terecht kunnen voor informatie i. v. m. hun beroepsactiviteiten. Hij zag een dergelijk netwerk als een voorloper van vakverenigingen, mutualiteit en landbouwbanken. Op die manier hoopte Arthur Buysse ongetwijfeld op het platteland het monopolie van de katholieke zuil te doorbreken.

Vlaamsgezind

Ongetwijfeld was Arthur Buysse ook een Vlaamsgezinde liberaal. Dit was niet direct een verrassing. Door zijn lezingen op het platteland en zijn advocatenactiviteiten ten behoeve van de werkersverenigingen had hij een goede kijk op de taalproblemen. Heel wat kleinburgers sympathiseerden met de Liberale Partij. Zij stonden heel ver van de stedelijke hoge burgerij die Frans sprak en het voor het zeggen had binnen de “Liberale associatie”.

Hij was overigens - zoals reeds vermeld - lid geweest van “t Zal Wel Gaan” en we hadden het ook reeds over zijn grote betekenis binnen de Conferentie van de Vlaamse balie in Gent.

Tijdens de openingszitting van de Vlaamse Conferentie der Balie in Gent op 21 november 1910 ontviel hem het volgende: (...) *Dat hij een overtuigd voorstander was van de vervlaamsing der Gentse Hogeschool, en dat hij steeds als Vlaams (Liberaal) volksvertegenwoordiger zijn plicht zou weten te doen.*²⁷

Er zijn nog andere voorbeelden die staven dat Arthur zich in die periode uitdrukkelijk als Vlaamsvoelend profileerde. Zo riep hij tijdens een banket van het Willemsfonds uit: *Welk Vlaams vertegenwoordiger zou zijne stem weigeren aan de Vlaamse Hogeschool.*²⁸

²⁵. Advokaat Arthur Buysse, in *Het Jaarboek van 't Zal Wel Gaan*, 1910, blz. 93-97.

²⁶. X., *Volksbelang*, 1910, nr. 44, blz. 3.

²⁷. BAERT Geert, o.c., blz. 137.

²⁸. X, *Volksbelang*, 1910, nr. 46, blz. 2.

Zeer belangrijk echter is zijn rol binnen de “Liberale Volksbond”, die vóór de Eerste Wereldoorlog een belangrijke Vlaamsgezinde zweepgroep ging vormen. Over deze vereniging is er blijkbaar nog geen belangrijke studie gemaakt.

Over de activiteiten ervan wordt regelmatig melding gemaakt in *Het Volksbelang*, een liberaal weekblad in Gent dat zich uitdrukkelijk richtte tot de arbeiders en de kleinburgerij.

De “Liberale Volksbond” werd opgericht op 1 december 1907. In *Het Volksbelang*²⁹ stond dat: *De Bond zal al de democratische krachten verenigen die niet in de Liberale Associatie willen treden*. Arthur Buysse werd de eerste voorzitter. De vereniging stelde zich tot doel om letterkundige, wetenschappelijke voordrachten te organiseren in Gent en erbuiten.

Het werd een succes. Een half jaar later waren er zeshonderd leden.³⁰

Er werden ook acties ondernomen. In *Het Volksbelang* van 19 december 1908 staat een brief aan het Gentse schepencollege afgedrukt ondertekend door voorzitter Arthur Buysse. De vereniging bekloeg er zich over dat de briefwisseling van de stedelijke gasdienst in het Frans is en dat daarenboven Frans wordt gebruikt in de werkboekjes van hun arbeiders.

Een hoogtepunt voor Arthur Buysse is het bezoek van de “Liberale Volksbond” op een zondag in juli 1909 aan Landegem, het dorp waar Arthur zijn buitenverblijf heeft.

Driehonderd leden zakten af naar Landegem. *Er waren tien trams voorafgegaan door een muziekkorps* schreef *Het Volksbelang*.³¹ Na een paar maal gepleisterd te hebben, bereikte het gezelschap om vier uur de woning van Arthur Buysse. Er was een warm onthaal door Arthur, zijn vrouw en dochter en tante Virginie Loveling.

In de boomgaard was een tent opgesteld. De bezoekers deden er zich tegoed aan ham, boerenbrood, bier en krieken.

's Avonds trok het gezelschap naar het dorpsplein in Landegem waar werd verbreederd met de plaatselijke bevolking, *die, zo constateerde Het Volksbelang, de Gentse liberalen veel genegenheid betoonden*.

De “Liberale Volksbond” die in 1909 reeds duizend leden had in Gent kreeg ook elders navolging. Op 11 augustus 1909 werd een afdeling opgericht in

²⁹. X, *Het Volksbelang*, 7 december 1907.

³⁰. X, *Het Volksbelang*, 19 april 1908.

³¹. X, *Het Volksbelang*, 10 juli 1909.

Brussel die flinke propagandistische steun kreeg van *Het Laatste Nieuws*.

Arthur Buysse was eveneens aanwezig ter gelegenheid van het Eerste Liberaal Congres van de Vlaamse Gewesten op 28 januari 1912³² dat de aanleiding vormde tot de oprichting van het nog steeds bestaande "Liberaal Vlaams Verbond".

Er is echter ook een bron waaruit blijkt dat Buysse op het vlak van Vlaamsgezindheid binnen de Liberale Associatie een tussenpositie innam, blijkbaar om zich niet al te sterk te isoleren. Hij behoorde enerzijds niet tot de groep francofone hardliners aangevoerd door Fuérison, maar heeft anderzijds die groep nooit bekampt wat figuren als de bedrijfsleider Lagrange uit Deinze en Paul Fredericq wel deden.³³

Ook als parlementair wou Arthur Buysse niet te ver gaan in zijn Vlaamsgezindheid. In het Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven in Antwerpen bevindt zich een briefje van hem aan de heer Meert van 25 september 1912. Hij deelde mee dat het zijn wens was al de Vlaamse volksvertegenwoordigers Nederlands te horen spreken. Maar zelf wou hij toch liever geen stappen zetten: *Als wij alleen staan worden wij uitgelachen* zo besloot hij.

Antiklerikaal

Naast Vlaamsvoelend was Buysse in de traditie van zijn familie sterk antiklerikaal.

In een brochure uitgegeven door de liberale Gentse studenten omschreef hij de toestand op het Vlaamse platteland. Hij had het over de almacht van de toenmalige dorpspastoor die de bewoners op allerlei manieren onder druk zette om toch maar op de Katholieke Partij te stemmen. Vooral de samenwerking tussen de landeigenaars en de clerus nam hij op de korrel. Landbouwers die niet op de juiste partij stemden of niet de juiste krant lazen werden op aangeven van de pastoor door de landeigenaar uit de pachthoeve gezet.³⁴

^{32.} ALBERT G., *50 jaar liberalisme in Vlaanderen*, 1963, Antwerpen.

^{33.} VOLCKE Dominic, *De strijd tussen de verschillende liberale fracties (1918-1926)*, RUB, Academiejaar 1986-1987, blz. 76 en 79.

^{34.} *En Flandre*, uittreksel uit *l'Almanach des Étudiants Libéraux de Gand*, 1911, 12 blz.

Het is wellicht vanuit die visie dat hij in het begin niet afkerig stond tegenover de idee van een liberaal-socialistisch kartel, zowel in Gent als in Deinze. Deze antiklerikale strategie was heel populair rond de eeuwwisseling.

Toch zou hij zijn visie afzwakken, blijkbaar om de conservatieven binnen de Liberale Partij niet al te veel voor het hoofd te stoten. Tijdens een vergadering van de "Liberale Associatie" van 16 februari 1902 verklaarde hij zich akkoord met het kartel maar vond wel dat de socialisten dan hun eis voor vrouwenstemrecht dienden te laten vallen.

Liberaal volksvertegenwoordiger vóór de Eerste Wereldoorlog (1909-1914)

Ter gelegenheid van de verkiezingen van 27 mei 1900 kreeg Arthur Buysse de derde plaats op de kamerlijst voor het arrondissement Gent-Eeklo plus de opvolgersplaats. Hij werd dus als jonge nieuwkomer duidelijk gepresenteerd op een strijdplaats.

Het waren echter enkel Emile Braun (in Gent bijgenaamd Miele Zoetekoek) en Jules De Vigne die werden verkozen. Toch had Buysse veruit de meeste voorkeurstemmen, vooral in de meer industriële kantons aan de rand van Gent, bv. Ledeberg en zeker in zijn geboortedorp Nevele.³⁵

Tijdens de verkiezingen van 25 mei 1902 en 29 oktober 1904 stond hij respectievelijk derde en vierde, dus opnieuw op strijdplaatsen.

Tijdens die verkiezingen van 1904 behaalde hij een massa voorkeurstemmen, m.n. 3.039, waarvan 1.745 in Gent. In Nevele behaalt hij 471 van de 545 liberale stemmen.

Het is eigenlijk dank zij Arthur dat de Liberale Partij in 1904 een aanzienlijke vooruitgang boekt op het platteland en een derde zetel wordt veroverd.

Maar hij greep wel opnieuw naast het mandaat. Dit is opvallend. Wordt hij afgeremd door de francofonen in Gent of werd hij net uitgespeeld op de strijdplaats om veel kiezers aan te trekken?

Tijdens de verkiezingen van 29 mei 1908 stond Buysse opnieuw vierde op de lijst en werd alweer niet verkozen.

³⁵. VERGAUWEN Peter, *De politieke vertegenwoordiging van de plattelandsbevolking van het arrondissement Gent-Eeklo, 1900-1925*, RUG, academiejaar 1985-1986, blz. 59 e.v.

Deze keer verloren de liberalen aanhang op het platteland en behaalde Buysse minder stemmen. Misschien kwam het door zijn afwijzing van een kartel met de socialisten.

Vanaf toen werd hij in populariteit voorbij gestoken door Emile De Saegher uit Oosterzele.

Hij werd echter op 26 januari 1909 toch lid van de Kamer van Volksvertegenwoordigers door het overlijden van de reeds vermelde Julius De Vigne.³⁶

Zijn maidenspeech was richtinggevend voor de thema's die hem nauw aan het hart lagen: landbouw, plattelandsproblemen, sociale aspecten. Hij had het over de landpachten op het Vlaamse platteland: *De eigenaar heeft het recht den landbouwer opzeg te doen met Kerstavond. Dat wil zeggen dat naar willekeur, zonder uitleg te geven, de deurwaarder op 24 december de landbouwer zal komen verwittigen dat hij 's anderdaags verhuizen moet. Van 's anderdaags mag hij geen voet meer op zijn land zetten!*

Welk een prachtig wapen voor den dwingeland die zijn pachter onder de hiel wil houden?

Welk een wapen ook voor de geestelijkheid die het eens is met de kasteelheer en die de boer zal buiten gooien indien hij niet regelmatig naar de kerk komt, indien hij geen deel uitmaakt van de zondagsschool of van andere klerikale inrichtingen! Op een dag dus, als hij niet braaf is in de zin van de eigenaar, ziet de pachter zijn toekomst vernietigd. Er valt niet te protesteren en hij weet het wel. De boer zal zwijgen, hij zal 's anderendaags elders gaan zoeken naar een ander hof, zonder zelfs een woord van verwijt te durven uiten tegenover zijn eigenaar. Waarom zal hij zwijgen?

Maar omdat hij overtuigd is dat de heren samenspannen, dat zij als het ware een syndicaat vormen om malkander te verdedigen.

De toestand is onrechtvaardig en moet veranderd worden. Men moet een wet maken over langere pachten. Men moet ten minste enige maanden op voorhand verwittigd worden in geval de kasteelheer hem wil doen verhuizen. Dat wapen zal en moet aan een onrechtvaardige macht ontnomen worden in

³⁶ Jules De Vigne (°19.11.1844, †27.12.1908) gold als een Vlaamsgezind liberaal. Hij was net als Arthur Buysse advocaat en kwam eveneens uit de vrijzinnige en Vlaamsgezinde studentenvereniging "t Zal Wel Gaan". Hij ijverde als volksvertegenwoordiger voor de vervlaamsing van het secundair onderwijs. Hij is eveneens schepen geweest in Gent.

*het belang der vrijheid.*³⁷

Buyse en Mechelynck zouden in 1910 een wetsvoorstel in die zin indienen.

Hij profileerde zich in het parlement duidelijk als een der vele sociaal-voelende (en Vlaamsgezinde) liberalen. Het boegbeeld van die strekking was de Antwerpenaar, Louis Franck, één van de drie kraaiende hanen.³⁸

Ook Arthur liet zich in die periode niet onbetuigd.

In verband met de vernederlandsing van de Gentse universiteit sloot hij zich in april 1910 aan bij enkele kamerleden³⁹ die een zgn. adres richten aan de koning: *Een Vlaamse Hogeschool is ten zeerste noodzakelijk. De Kamer is van gevoelen dat er zonder verwijl moet worden overgegaan tot de inrichting ervan.*⁴⁰

We weten reeds dat hij belangstelling had voor de discriminatie van het Vlaams in het leger.

In maart 1909 kloeg hij erover, dat arme Vlaamse dorpsmensen, die een zoon in het leger hebben, van hun francofone officier brieven in het Frans ontvangen. De krant *Étoile Belge* bestempelde hem daarvoor als een “intransigeant”.⁴¹

Ter gelegenheid van de invoering van de dienstplicht formuleerde de Vlaamse Liberale Vereniging in Gent in 1912 o.a. bij monde van Buyse: *Dat de Algemene dienstplicht onafscheidbaar was van het algemeen stemrecht en van de gelijkheid tussen Walen en Vlamingen in taalopzicht.*

In hetzelfde jaar was er het amendement Buyse-Pécher-Persoons dat de toepassing vroeg van de wet van 1878 op het leger en de kennis van de twee talen eiste van alle officieren en krijgsgeneesheren.⁴²

^{37.} X, o.c., 't Zal Wel Gaan, blz. 95.

^{38.} De kraaiende hanen waren drie voorvechters van de Vlaamse zaak. Zij kwamen uit verschillende partijen: Franck (liberaal), Huysmans (socialist), Van Cauwelaert (katholiek).

^{39.} De andere kamerleden waren Verheyen, Persoons, Pieter Daens en Van Langendonck.

^{40.} BASSE Maurice, *De Vlaamse beweging van 1905 tot 1930, deel 1*, Gent, Van Rysselberghe & Rombaut, 1930, blz. 149.

^{41.} BASSE M., o.c., blz. 98.

^{42.} BASSE M., o.c., blz. 104.

Na de poll stond Arthur Buysse op de derde plaats op de liberale kamerlijst van het arrondissement Gent-Eeklo ter gelegenheid van de verkiezingen van 1912. Hij wordt rechtstreeks verkozen. Dit gebeurde opnieuw in 1914. Buysse stond toen opnieuw op de derde plaats. Hij werd in die periode beschouwd als een gematigd figuur die de partijbelangen steeds boven de Vlaamse belangen plaatste.⁴³

Hij had ondertussen - in 1908 - ontslag genomen als voorzitter van "De Liberale Volksbond".

Met broer Cyriel naar Nederland

Bij het uitbreken van de vijandelijkheden in augustus 1914 verbleef Arthur zoals elke zomer in het landhuis in Landegem.

We vonden vier bewijzen van afgifte van wapens, met een stempel van de gemeente Landegem. Arthur was tot de tanden gewapend, want hij stond maar liefst drie revolvers en één karabijn af.

Een ander document gedateerd op 11 september 1914 en met de stempel van de burgemeester E. de Kerckhove d'Ousselghem van Landegem legde hem op om twee opperofficieren te huisvesten.

Tijdens het Duits offensief in augustus 1914 werd Landegem onder vuur genomen door de artillerie.

Dit deed hem er toe besluiten om samen met zijn broer Cyriel naar Nederland te trekken. Hij vestigde zich in de Groothertoginnelaan in Den Haag. Andere politici trokken naar het Verenigd Koninkrijk of Frankrijk.

Arthur was Nederland enorm dankbaar om die gastvrijheid. In een artikel van 20 oktober 1915 in *De Nederlandse Rotterdamse Courant* beklemtoonde hij zijn dankbaarheid in naam van duizenden landgenoten.

Parlementaire activiteiten tijdens de oorlog

België zal tijdens de Eerste Wereldoorlog het enige land zijn waar het verkozen parlement niet meer bijeenkwam. De regering zetelde in Sainte-

⁴³ GAUBLOMME Doreen, *Macht en onmacht van de verschillende liberale fracties te Gent aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog*, RUG, Academiejaar 1984-1985, blz. 90 e.v.

Adresse bij Le Havre. Er werd geregeerd via besluitwetten. Toch verbleven 46 parlementairen buiten het bezette grondgebied.

Het zijn deze parlementairen die na de stabilisatie van het front in 1915 besloten om het parlementaire werk enigszins te hervatten.

Er vormden zich drie parlementaire secties: Nederland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk. In Nederland werd een eerste vergadering georganiseerd op 15 december 1915.

De Waalse socialist Modest Terwaigne, die in Scheveningen verbleef, zat de Nederlandse sectie voor. Arthur Buysse fungeerde als secretaris-rapporteur. Vice-voorzitters waren E. Vandewalle en Frans Van Cauwelaert.

Wie ook in Den Haag verbleef, maar geen lid was van het bestuur, was Camille Huysmans.

Er werden vanuit Nederland heel wat schriftelijke vragen gericht aan de Belgische regeringsleden⁴⁴, waarbij in de eerste plaats de belangen van de uitgeweken Belgen werden verdedigd. Ook zaken van algemeen belang kwamen aan bod. Op 16 mei 1916 vroeg de groep of de Belgische regering net als de andere landen ook Belgische krijgsgevangenen uitwisselde met de Duitsers. Het antwoord luidde dat tot dan toe 792 Belgen werden geruild tegen Duitse militairen.

Arthur zal op 17 april 1917 aan de minister van Oorlog en Financiën vragen om de soldij van de soldaten aan het front te verhogen tot 55 centiem per dag.

De minister antwoordde ontwijkend door op 23 april 1917 te stellen dat de soldij op hetzelfde niveau is gebracht als dat van de andere geallieerde legers.

Controverse tussen Belgicisten en Vlaamsgezinden

In Nederland ontstond bij de Belgische bannelingen vrij vlug politieke verdeeldheid. Enerzijds waren er personen die de Belgische regering en de koning volop steunden en anderzijds waren bepaalde Vlaamsgezinden de activisten gunstig gezind. Deze laatsten pleitten voor meer Vlaams zelfbestuur.

⁴⁴. Een map met de schriftelijke vragen die werd bijgehouden door Arthur Buysse wordt bewaard door mevrouw Livine Sevens.

Hoewel Arthur Buysse vóór de oorlog Vlaamsgezind was trok hij nu meer en meer de kaart van de Belgicisten. In *De Vlaamsche Stem* van 29 januari 1915 reageerde hij nog verbolgen op een brief van Charles Bernard die de Vlamingen had uitgescholden: *Voor den oorlog ware flamingant, na de oorlog zijn wij dat ook. Voor den oorlog willen wij de herbeleving van het Vlaamsche volk onder meer door de stichting van een hoger onderwijs in Gent. Na de oorlog willen wij dat ook (...). Wij willen een groot België, een verheven natie, een volkomen verbroedering onder alle Belgen, en nu meer dan ooit hebben wij de overtuiging dat de Vlamingen slechts een groot volk kunnen worden, het verleden waardig, door een volledig onderwijs in zijn eigen taal.*

Er ontstond op een bepaald ogenblik een conflict met als inzet de voornoemde krant *De Vlaamse Stem. Algemeen Belgisch Dagblad*, één van de kranten die in Nederland werd gesticht door de Belgische bannelingen.

Het eerste nummer verscheen op 1 februari 1915. Cyriel Buysse was redacteur. Arthur fungeerde als beheerder en schreef zoals boven bleek gelegenheidsartikels.

Van eind juni tot begin augustus 1915 verkeerde de krant in zware financiële moeilijkheden.

Het blad kwam nu in Nederlandse handen terecht en de strekking vergleed van Belgicistisch naar meer federalistisch.

De druppel die de emmer deed overlopen was het open conflict rond een huldetelegram dat namens de redactie aan de koning was verzonden. In de tekst was er sprake van "*La Flandre autonome dans la Belgique indépendante*". De koning reageerde met de vraag om de godsvrede te bewaren tussen de taalgemeenschappen tot na de bevrijding van het grondgebied.

Een aantal redacteurs, waaronder de gebroeders Buysse, sloten zich bij de wens van de koning aan.

Zij steunden een manifest dat op 21 juli 1915 verscheen en dat poneerde *dat de Vlaamse Beweging geen afbreuk wil doen aan de staatkundige eenheid van België*.

Dit was echter niet naar de zin van mensen als F.C. Gerretson, Antoon Jacob en René De Clercq die niet willen wachten met federalisme. Deze federalistische geïnspireerde groep bezat de meerderheid van de aandelen.

De minimalisten, waaronder ook Arthur en Cyriel Buysse, trokken zich dan maar terug uit de onderneming.

De Vlaamse Stem zou uiteindelijk in februari 1916 wegens gebrek aan geldmiddelen ophouden te bestaan.⁴⁵

Na de activistische koers van *De Vlaamse Stem* werd Arthur Buysse één van de belangrijkste medewerkers van het gematigde *Vrij België*. Dit weekblad was het voornaamste persorgaan van de uitgeweken Vlamingen.

Uitgevers waren Julius Hoste jr. en Frans Van Cauwelaert. Het feit dat respectievelijk een liberaal en een katholiek het blad uitgaven wijst op het pluralistisch karakter. In tegenstelling tot *De Vlaamsche Stem* verzette men zich tegen de koers die de activisten voerden in Vlaanderen, bv. de bestuurlijke scheiding tussen Vlaanderen en Wallonië.

IJveren voor de Belgische zaak

Zowel Arthur als zijn broer Cyriel gingen zich intensief inzetten voor Belgen die het regime trouw bleven, m.n. Vlaamse ballingen en de militairen aan het front.

Zo was Arthur een medestichter van het “Mot du soldat”. De organisatie regelde een postdienst tussen de soldaten aan de IJzer en hun familie in België. Nog in december zal Arthur een bezoek brengen aan de frontsoldaten aan de IJzer.⁴⁶

Cyriel als secretaris en Arthur als bestuurslid zouden zich ook in dienst stellen van de Haagse afdeling van het Comité “Le Livre du Soldat Belge - Het Boek van den Belgischen Soldaat”. Het betreft een onderdeel van de mantelorganisatie “British gifts for Belgian Soldiers”. Honderden boeken werden aan de soldaten van het IJzerfront gestuurd.

Zo reisden Arthur en Cyriel voor hun werk in het kader van “British Gifts” in december 1915 voor een paar weken naar Londen.

Het hoogtepunt van zijn inzet voor de Belgische zaak was een zending die Arthur in 1916 in opdracht van de regering ondernam naar Latijns-Amerika.⁴⁷

⁴⁵. MUSSCHOOT A.M., *o.c.*, blz. 100.

⁴⁶. MUSSCHOOT A.M., *o.c.*, blz. 100-101.

⁴⁷. Over deze zending verscheen een artikel in het tijdschrift *Het Land van Nevele*, 1996, nr. 4.

Zijn collega Mélot vergezelde hem.⁴⁸

Overall werden zij bijna als staatshoofden ontvangen. Af en toe was er (verbale) weerstand van Duitse inwijkelingen. Toch hadden de overheden sympathie. Uruguay sloot met België een verdrag over de import.

De reis op zich was in die tijd geen sinecure. Op 12 augustus 1916 stond Buysse op het punt om terug te keren. Hij besloot om voor alle zekerheid een afscheidsbrief te schrijven aan zijn vrouw, voor het geval hem iets zou overkomen. Hij meldde dat hij ernstig ziek was geweest in Rio, maar dat de dokter hem er door had gehaald. De terugreis duurde 31 dagen.

Hij zou voor zijn diensten als lid van deze Belgische missie officier in de Leopoldorde worden.⁴⁹

Conflict in het Vlaams-Belgisch Verbond (1917)

In 1917 ontstond er opnieuw een hoogoplopende ruzie bij de Vlaamse ballingen.

Arthur en Cyriel Buysse waren medeondertekenaars van een oproep - via een Vlaams manifest - tot aansluiting bij het "Vlaams-Belgisch Verbond" (*Vrij België*. De tekst verscheen, 27 april 1917).

Reeds bij de stichtingsvergadering op 30 april 1917 wensten Arthur en enkele medeondertekenaars onverwijld over te gaan tot het veroordelen van de vernederlandste Gentse universiteit, dus nog voor de goedkeuring van de statuten van het verbond. Op die manier wou men de groep dwingen tot een passivistisch standpunt op Vlaams vlak.

Deze procedure werd echter verworpen door de andere, meer radicale leden. Arthur en Cyriel Buysse, naast Leo Van Puyvelde en Jan Daneels, konden zich op die manier niet verzoenen met de geest van de stichtingsvergadering en trokken zich terug. Zij kondigden dit aan in een kort stukje in *De Nieuwe Rotterdamse Courant* van 2 mei 1917.

Dat Arthur Buysse een enorme haat had opgevat voor de collaborerende Vlamingen bleek uit zijn antwoord op 2 april 1917 op een aantal vragen van het "Comité Belge" in Den Haag.⁵⁰ Een eerste vraag betrof de Gentse

⁴⁸ Arthur Buysse schreef er trouwens een boekje over *Voor België naar Zuid-Amerika*, uitgave C.A.J. Van Dishoeck, Bussem, 1918.

⁴⁹ PROOST D., o.c.

⁵⁰ Brief van 29 maart 1917 (eigendom van mevrouw Livine Sevens).

universiteit, die door de bezetter in samenwerking met de activisten was vernederlandst. Het was een aloude eis van de Vlaamse beweging en lag dus heel gevoelig. Voor Buysse was het antwoord eenvoudig. De poorten van de universiteit moeten worden gesloten.

Buysse verzette zich eveneens tegen de bestuurlijke scheiding tussen Vlaanderen en Wallonië.

Over de activisten (collaborateurs) oordeelde hij: *Zij moeten opgesloten worden op het ogenblik van de bevrijding, want zij zijn deel van een spionnenbende en behoren tot het rijdend materieel van de Duitsers.* In de marge van de brief staat dat Van Cauwelaert⁵¹ niet had willen antwoorden op de vragenlijst van het Comité Belge.

Buysse wantrouwde zelfs de in Den Haag verblijvende baron Beyens, voordien Belgisch gezant in Berlijn (1912-1914). Hij meende dat Beyens toen ten gunste van de Duitsers bij de Belgische regering zou hebben geïntrigeerd.⁵²

In *Het Dagblad van Noord-Brabant* van 8 januari 1916 hoopte hij op een herstel van België. Hij vraagt zowel het koninkdom als de onafhankelijkheid terug plus een schadevergoeding en schreef verder: *Het ware een misdaad indien België niet volkomen zou worden hersteld.* De vrees dat de grootmachten België niet zouden laten overleven was blijkbaar aanzienlijk.

Het is dus vrij duidelijk dat Arthur Buysse, vóór de Eerste Wereldoorlog eerder Vlaamsvoelend, door de gebeurtenissen in 1914-'18 een hevige aversie had gekregen voor de Vlaamse Beweging, in het bijzonder voor de strekking die collaboreerde met de Duitse bezetter.

Dit zou volop blijken uit zijn korte parlementaire carrière na de Eerste Wereldoorlog.

Na 1918 bleef Arthur Buysse advocaat in Gent.

⁵¹. August Van Cauwelaert was een katholiek Vlaamsgezind politicus. Het niet willen antwoorden wees wellicht op een zekere sympathie voor de Von Bissing-universiteit en het activisme.

⁵². VAN CAUWELAERT Frans, *Gedenkschriften 1895-1918*, De Nederlandse Boekhandel, 1971, blz. 237.

De Liberale Partij na de Eerste Wereldoorlog

Na de Eerste Wereldoorlog werd het algemeen (mannen)stemrecht ingevoerd. Dit zou vooral de Liberale Partij benadelen, die naar het derde plan werd verwezen, maar wel regeringsmacht bleef behouden.

Reeds bij de verkiezingen van 1919 viel de Liberale Partij op nationaal vlak terug van 45 naar 35 zetels.

In het arrondissement Gent-Eeklo daalde het percentage van 27 naar 16%.

In 1921 was er opnieuw een procentuele stijging, maar er ging opnieuw een zetel verloren. De afkalving zette zich door. In 1925 werd de nationale kamerfractie gedecimeerd tot 23 (op 186) zetels. Procentueel werd één van de slechtste resultaten ooit behaald, nl. 14,6%.

Voor iemand als Arthur Buysse was het dus heel moeilijk zich te handhaven.

De Liberale Partij bleef in die periode ook in Vlaanderen nagenoeg volledig steunen op de Franssprekende bourgeoisie.

De radicale linkervleugel van voor de oorlog was volledig uitgeschakeld. De Vlaamsgezinde voorman van weleer, Louis Franck, werd wel korte tijd eerste minister en later voorzitter van de Nationale Bank.⁵³

Francofoon volksvertegenwoordiger na de Eerste Wereldoorlog (1921-1926)

Na de Eerste Wereldoorlog zou Arthur Buysse voor de eerste en enige keer deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezingen in Gent. Het werd een desastreuze uitslag waarbij de liberalen slechts zes zetels behaalden (17 zetels voordien).

Het zag er dus niet zo goed uit voor de parlamentsverkiezingen van 1919. Arthur Buysse stond op de derde plaats na Emile Braun en Albert Mechelynck. Hoewel de Liberale Partij in het arrondissement Gent-Eeklo terugviel van 26,9% naar 16,2% kon Arthur zijn zetel behouden door apparentering.

⁵³. Over deze Louis Franck had Buysse een bijdrage geschreven in het boek *Louis Franck, I. Levensbericht, II. Redevoeringen, studiën en schetsen*, Antwerpen, De Nederlandse Boekhandel, 1914.

In 1919 was Buysse nog betrokken bij een poging om een Nederlandstalig liberaal blad uit te geven onder de naam *De Vrijheid*. Het blad verdween nog hetzelfde jaar.

In 1921 waren er opnieuw parlementsverkiezingen. Hetzelfde trio stond opnieuw bovenaan. De Liberale Partij leed opnieuw een nederlaag en kwam in het arrondissement Gent-Eeklo op 13,6% van de stemmen. Nu verloor Arthur wel degelijk zijn zetel.

Maar door het overlijden van Albert Mechelynck kwam hij toch nog terecht op een Kamerzetel.

Opvallend is een uitspraak tijdens een vergadering van de “Liberale Associatie” op 2 oktober 1922. Arthur Buysse verklaarde dat de ontvoogding van de arbeiders diende te gebeuren via opvoeding en onderwijs. Er was dus geen sprake van maatregelen op sociaal vlak. Deze paternalistische opvatting steekt schril af tegenover de meer strijdbare uitspraken van een aantal jaren geleden.

Ter gelegenheid van de verkiezingen van 1925 vertolkte Arthur Buysse de stelling dat de partij terug vooruitgang kan boeken door propaganda te voeren op het platteland. Hij stond nu als eerste op de Kamerlijst. Overal gaan de liberalen echter fors achteruit (nationaal van 33 naar 23 zetels), behalve in het arrondissement Gent-Eeklo waar men standhoudt met twee zetels op 13,3%. Arthur bevindt zich - als liberaal voorman van Gent - op het toppunt van zijn politieke macht. Er zit echter geen ministerpost in, want er wordt een rooms-rode regering gevormd.

Hij bleef kamerlid tot aan zijn dood op 26 september 1926.⁵⁴

Arthur, die tijdens de oorlog alle sympathie voor de Vlaamse Beweging had verloren, trok nu duidelijk de kaart van de francophonie. Hij liet in Gent zelfs het door hem nog mee opgerichte “Liberaal Verbond” in de steek.

Hij werd vanaf 1922 lid van het middencomiteit (bestuur) van de francofone “Liberale Associatie”.

Deze groepering zou zeer hevig ageren tegen de vernederlandsing van de

⁵⁴. DEVULDERE R., *Biografisch repertorium der Belgische parlementairen en volksvertegenwoordigers, 1830-1965*, Gent, 1966, blz. 439.

Gentse universiteit. Arthur Buysse werd één van hun spreekbuizen. Tijdens een vergadering op 7 januari 1923 ondertekende hij een motie van dit middencomitee waarbij tenvolle steun zou worden gegeven aan de volgende punten: voor de Franstalige universiteit en voor taalvrijheid. Dit laatste was een pleidooi voor een tweetalig België, ook in Vlaanderen.

Arthur had dit goed begrepen en mengde zich als kamerlid in de discussie over de vernederlandsing van de Gentse Rijksuniversiteit.

De Liberale Partij verzette zich tegen deze vernederlandsing die werd aangevoeld als een verzwakking van de positie van de Franstaligen in Vlaanderen. Toch leefde ook daar de idee dat er een verandering diende te komen.

Maar vooral de andere partijen wensten een toegeving te doen aan de Vlamingen die zo goed hadden gevochten aan de IJzer. Er was ook de electorale druk van de relatief sterke Frontpartij, die vooral stemmen afsnoepte van socialist en katholieken.

Tijdens de discussie over de vernederlandsing van de Gentse universiteit ondersteunde Arthur het ietwat dubbelzinnig compromisvoorstel van de Liberale Partij.

De partij was principieel voorstander van een Vlaamse universiteit ergens in Vlaanderen, eventueel zelfs in Gent, maar verzette zich tegen de vernederlandsing van de Gentse universiteit.⁵⁵

Buysse verdedigde deze stelling tijdens een zitting van de taalcommissie. De voornaamste repliek kwam van de socialist Camille Huysmans. Deze wenste een vervlaamsing van het onderwijs, zodat ook volksskinderen de universiteit konden bereiken.⁵⁶

Uiteindelijk werd de zgn. Nolfwet gestemd, waarbij de Gentse universiteit tweetalig werd.

Buysse bleef zich verzetten tegen dit compromis. Wanneer in 1925 op een bepaald ogenblik 34 (Franstalige) professoren werden ontlast van een ge-

^{55.} Pleidooi in de taalcommissie van de Kamer op 2 februari 1920.

^{56.} DE CLERCK Karel, *Kroniek van de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit*, Orion, Gent, 1980, blz. 155.

deelte van hun opdracht en 27 (Vlaamse) nieuwe professoren werden aangesteld⁵⁷, diende hij samen met anderen hiertegen een parlementaire motie in. Er werd hierbij geargumenteed dat dit ontoelaatbaar is uit opvoedkundig en wetenschappelijk oogpunt. De motie werd weggestemd.⁵⁸

Buysse bleef toch nog actief op andere terreinen. We vonden in zijn nalatenschap nog een brief van “Het Belgisch Verbond tot Bescherming der Vogelen”, gedateerd op 27 mei 1926, waar men hem om steun verzocht tegen de vernietiging van de mussenpopulatie, die was mogelijk gemaakt door een besluit van de minister van landbouw.

Deze liefde voor de natuur gold niet alleen voor Arthur. Ook zijn zus Alice was militant actief bij dierenbeschermingsverenigingen.

Overlijden van Arthur

In het begin van 1926 werd Arthur ernstig ziek. Zijn broer Cyriel en zijn zus Alice maakten zich uiteraard ernstig zorgen.

Mevrouw Livine Sevens bezit een aantal brieven die zij in dit verband schreven tijdens de maanden januari en februari, en die haar echtgenoot heeft bewaard in een mapje “opération bon papa”.

Arthur zelf verbloemde in januari zijn situatie, zoals bleek uit een aantal briefjes aan Alice Buysse en haar man Edmond Dekeyser die in Nice verbleven.

In februari was er blijkbaar een crisissituatie. Cyriel bezocht talloze specialisten, zowel in België als in Nederland.

In een brief van 6 februari bracht Cyriel verslag uit aan Alice over een bezoek aan een specialist. Arthur had een darmtumor. Zonder operatie was de afloop dodelijk. Voordien op 4 februari schreef hij dat een Haagse dokter had gezegd dat bij operatie er 75% kans op genezing bestond.

Op 7 februari had Cyriel zijn broer bezocht. Hij vond dat hij er wat beter uitzag dan enige tijd voordien, maar bekleeg zich dat diens vrouw Augusta nogal tactloos het woord operatie had laten vallen. Arthur had woedend gereageerd: *Nooit, ik maak er nog liever zelf een eind aan met een revolver.* Volgens Cyriel was het nodig om Arthur langzamerhand te laten wennen aan de idee van een operatie.

⁵⁷. Koninklijk Besluit van 7 oktober 1925.

⁵⁸. 16 december 1925.

Cyriel raadde in een brief van 9 februari een aantal specialisten aan, en vond dat men zich moest onderwerpen aan hun oordeel. In dezelfde brief schreef hij aan Alice: *En effet tout le monde aime Arthur et, depuis des semaines, il n'y a plus guère d'autre conversation chez nous.*

Arthur stierf op 28 september 1926 op amper 62-jarige leeftijd in Gent aan kanker. Hij werd een tijdlang behandeld in het Institut Moderne, waar hij ook overleed.⁵⁹

Merkwaardig was het testament dat Arthur reeds in januari 1909 had geschreven. In licht ironische stijl keek hij terug op zijn leven en zag dat het goed was. Zeventien jaar voor zijn overlijden gaf hij al duidelijke richtlijnen voor de begrafenis: *Geen pastoors tijdens mijn laatste uur. Ik zal het wel zelf regelen met de grote baas. Geen bloemen, geen kronen en zeker geen toespraken. Ik heb het zelf genoeg gedaan om er de waarde van te kennen.*⁶⁰

La Flandre Liberale loofde hem in een uitgebreid artikel.⁶¹ Hij werd er omschreven als een *bon flamand, ardent libéral, Belge loyal*, die door zijn hartelijkheid in tal van kringen vrienden had gemaakt.

Het meer Vlaamsgezinde *Het Laatste Nieuws* wijdde slechts een paar regels aan zijn overlijden.⁶² De teraardebestelling op het kerkhof “De Brugsche Poort” vond plaats op 1 oktober 1926.

Er was een aanzienlijke volkstoeloop met tal van politici. Minister Camille Huysmans was aanwezig. Ook de kamerleden Buyl, De Saegher, Gillot, Amelot, Siffer, Van Acke, René De Bruyne en de senatoren Carpentier en De Ligne naast de gouverneur en de burgemeester.

Hoewel Arthur burgerlijk werd begraven, woonde de pastoor van Landegem de begrafenis bij. Dit ontroerde de katholieke Augusta Beaucarne danig, die hem daarvoor bedankte. Hij moet toen gezegd hebben: *Madame, le ciel est peuplé de braves hommes.*

^{59.} In het Archief en Museum van het Vlaams Cultuurleven bevinden zich twee doodsbrieven, gericht aan Emmanuel De Bom en Lode Baeckelmans, beiden letterkundigen.

^{60.} Testament in het bezit van de familie.

^{61.} HENEN Paul, *Mort d'Arthur Buysse*, in *La Flandre Libérale*, 29 september 1926.

^{62.} *Het Laatste Nieuws* van 29 september en 1 oktober 1926.

Zeven jaar later werd Cyriel Buysse er begraven naast zijn broer Arthur.

Nog over de familie

De echtgenote van Arthur, Augusta Beucarne, hielp in 1913, ter gelegenheid van de wereldtentoonstelling in Gent, bij de organisatie van het VIIde Rechtskundig Congres, dat voor die gelegenheid ook in Gent plaatsgreep. Zij was verder tijdens de Eerste Wereldoorlog actief bij de hulpverlening. Augusta zou voor haar toewijding tijdens de Eerste Wereldoorlog de medaille koningin Elisabeth krijgen.

In tegenstelling tot haar man die vrijzinnig was en lid van de loge, was zij weliswaar liberaal, maar toch gelovig. Zij werd na haar overlijden op 26 juni 1982 na een kerkelijke dienst begraven naast haar echtgenoot op het kerkhof De Brugsche Poort.

Het echtpaar kreeg één dochter, Madeleine (°28.05.1891-†26.06.1982). Louis Fredericq vertelde dat zij als kind zijn speelkameraadje was, vooral tijdens hun verblijf in het zomerhuis in Landegem.

Madeleine huwde in 1912 met Paul Verschoore, een bankier uit Kortrijk. Zij kregen twee zonen. Toen zijn bank na ongunstig verlopen speculaties in moeilijkheden kwam, bracht de man in 1926 zichzelf om het leven.

De eerste zoon Paul Verschoore (°11.02.1913-†17.10.1977) was net als zijn grootvader jurist. Hij huwde met Livine Sevens (°1914), die één van de eerste vrouwelijke rechters van het land werd.

Het echtpaar kreeg vijf dochters: Jacqueline (°1937), vrederechter in Zomergem en in Gent; Nicole Verschoore (°1939)⁶³, journaliste en auteur; Françoise (°1940-†1943); Anne (°1945), pianiste en Paule (°1948), tolk.

De tweede zoon Jacques Verschoore (°05.04.1914) werd verzekeraar in Gent. Hij huwde met Paule Daschbeck en heeft twee zonen Jacques (°1945) en Philippe (°1947).

Stefaan DE GROOTE, Bachte-Maria-Leerne

⁶³. Net als haar voorzaten is Nicole Verschoore ook literair actief.

ENKELE ARCHEOLOGISCHE VONDSTEN TE LANDEGEM

Naar aanleiding van controle van de funderingssleuven op een bouwwerf in de Stationsstraat te Landegem-Muizendale (coördinaten 195,60/94,50) werden enkele scherven van handgevormde potten aangetroffen. Het betreft een tiental wandscherven en één stuk van een bodem. De techniek suggereert een datering in de metaaltijden of de Romeinse tijd. Een nauwkeuriger datering kan niet gegeven worden wegens het ontbreken van versiering en typische vormen. We vermelden wel een wandscherf in zgn. "technisch aardewerk". Het betreft een zeer zacht gebakken scherf, met restanten van organisch materiaal in de grauwgrijze klei en lichtgele wanden. Het stuk is afkomstig van containertjes die gebruikt werden voor het transport van zeezout naar het binnenland. Deze ceramiek komt zowel in de metaaltijden als de Romeinse tijd voor, maar het stuk uit Landegem behoort duidelijk tot de vroege groep. De scherven werden aangetroffen in een gebioturbeerde laag (sterk vergraven door dierlijke activiteit) welke zich tussen de ploeglaag en de natuurlijke lemig zandbodem situeerde. Er werden geen bewoningssporen (palen, afvalkuilen,...) *in situ* aangetroffen.

Deze vondsten wijzen op een nederzetting in de onmiddellijke nabijheid. We merken op dat deze site gelegen is op het eindpunt van de 10 m hoge Z-N gerichte lemig zandrug die de Kale flankeert. Even verder stroomafwaarts buigt de Kale naar het oosten af wat een laag gelegen drassig gebied opleverde (Veldestraat). De site te Landegem bezit dus een uitstekende geografische inplanting: hoog en droog, vlakbij de belangrijke bocht in de Kale en met controle over een aanzienlijk lager gelegen gebied.

Wim DE CLERCQ, Hansbeke

**UIT HET OUDE FOTOALBUM:
De socialistische propagandaclub
“Hoop in de Toekomst”, anno 1938**

Met als doel hun partijwerking uit te breiden, richtten de Nevelse leden van de toenmalige Belgische Werklieden Partij in 1928 een propagandistische *veloclub* op onder de leiding van Emiel De Brabander.

De foto werd genomen naar aanleiding van het 10-jarig bestaan van de club voor het café “De Pen” dat in die tijd het centrum was van de socialistische activiteiten in Nevele.¹

Van links naar rechts:

Onderste rij: De Paepe Julien, De Paepe August, De Paepe Prosper, De Brabander Emiel (Miel Duc), Kneuvelds Henri (Pirine, eerste socialistisch gemeenteraadslid), Sandrie Aloïs, De Paepe Karel (Karel De Weirdt), De Paepe André, De Brabander Adolf (Duuksken), Coppens Kamiel.

Tweede rij: Louise Snoeck, De Taeye Emma, Van Hese Bertha, De Paepe Elza, Behaegels Germaine, Telleir Cecile, Coppens Marie, De Brabander Leontine (Tiene Boes), onbekend, Coppens Martha, Bonte Amelberga, Pieters Sidonie, Coen Anna, De Paepe Mathilde (Roste Clara, in december 1996 100 jaar geworden), De Brabander Leonie.

Derde rij: Mestdag Leontine (Tiene Bros), Carels Omer, Kneuvelds Daniel (Miel Braet), De Brabander Angèle, Van Huffel Rachel, Van Hee Emma, De Brabander Elodie (Elodie Boes), onbekend, Brusseele Adrienne, Van den Bossche Bruno, Van Dorpe Achiel, Lippens Marie-Louize.

Bovenste rij: Holsbeke Leonce, Kneuvelds Julien (Miel Braet), Pauwels Maurice, De Vogelaere Marcel, Coen Kamiel, Pauwels René.

Daniël D’HOOGE, Nevele

¹ Zie ook: J.TAELDEMAN, *Draaiboek van het Socialisme in Nevele*, Nevele, 1985.

VAN EEN NEVELSE MOLENAAR DIE ZIJN BROEK VERLOOR

In de Gentse Universiteitsbibliotheek (Hs. 1205) wordt het Verslagboek (1791-1827) bewaard van de Nevelse boldersgilde "Eendracht". Secretaris Emanuel Comparé¹ was een vlijtig man, die enig schrijfwerk niet schuwde. Zijn verslagboek bevat, over elk van de overleden leden van de boldersmaatschappij, een vrij persoonlijk gekleurd *In memoriam*, gemoedelijk, zij het een beetje naïef toch... Een van die leden was de molenaar-blompelder Petrus Livinus Van Hecke², die overigens ook stichtend lid was in 1791.³ Hij overleed op 17 februari 1819. Over hem schreef Emanuel Comparé de volgende tekst:

De heer Petrus Livinus van Hecke, gewesen Mulder en blompelder binnen de commune van Nevele, medelid en instelder vant geselschap van Eendracht, overleden tot Nevele op den 17 februarij 1819 in den auderdom van 72 jaeren, geboortig van Sommerghem, sone van Joannes en van Joanne Threse Tollens, weduwaer van Jo^e Rosa vanden Bossche en daernaer van Jo^e Marie Joanne

1. Emanuel Comparé (†Nevele 1838) was de overgrootvader van de Gentse historicus Paul Frédéricq (1850-1920), uit wiens nalatenschap het "Verslagboek" in de Universiteitsbibliotheek terecht is gekomen.
2. Het is ons niet bekend op welke molen Petrus Livinus Van Hecke molenaar was. Volgens het proces-verbaal van afpaling van Nevele door het Kadaster (opgenomen in de *Inventaris van wind- en watermolens in de Provincie Oost-Vlaanderen*, dl. II, 1962, blz. 141) waren er op 1 augustus 1812 vier molens in Nevele, één stenen windmolen (eigenaar Stoop) en drie houten windmolens (eigenaars resp. Dubois, Minne en Wieme). Van Hecke was dus molenaar-*pachter*.
3. Er waren, op derde Paasdag, 26 april 1791, achttien stichtende leden. Benevens P.L. Van Hecke waren dat, in alfabetische orde: François *Bafort* (†10.03.1814), Philippus Jacobus *Beyaert* (†28.09.1811), Emanuel Comparé, secretaris, François *Danneels* (†13.02.1825), Pieter Jacobus De Cock (ontslagnemend in juli 1820), Pieter De Cuyper (ontslagnemend 1817), Pieter *Dela Sierra* (†31.08.1818), Jacques Laurentius *De Meyer* (†11.05.1806), Gabreel De Stoop, mulder, Mauritius *Dhuyvetter* (†23.01.1810), Albert *Diericx*, Augustin *Diericx* (†19.05.1818), Pieter *Hertoch* (†???.06.1805), Jacques *Lampe*, ontvanger (†23.11.1822), Charles Philippe *Minne*, ere-griffier van het Land van Nevele, voorzitter van Eendracht (†12.04.1803), Joannes Praet en Jacques Ricaud. Van de leden, wier namen geursiveerd zijn en van een overlijdensdatum voorzien, is in het Verslagboek een *in memoriam* opgenomen. De laatste inschrijving van een Eendracht-lid betreft Josephus De Vos, stoeldraaier te Nevele, ingeschreven op 3 mei 1826.

de Waeghe.

Dito van Hecke, van in sijne jonge jaeren doende de fonctie van Mulder, heeft ten allen tijden een exempel geweest van gehoorsaemheid aen sijne ouders, en naer 't overlijden der selve, aen sijne stijfvaders en stijfmoeders. Hij heeft ook door sijn rechtveerdig gedrag verdiend om gestelt te worden in de classe van de Mulders die hunne schuppe maer en gebruijken om te nemen 't gonne hun van rechtswege toekomt.

Den overleden confrater sijnde eenen notablen borgher tot Nevele, en medelid vanden Communalen Raed, heeft door sijn wijs beleid en onpartijdige raedgevinge, hem seer bemind gemaect bij het publicq; hij was ten uijttersten vast en onveranderlijk in sijne resolutien - een igelijk mogte staet maeken op sijne beloften.

Hij besat vele talenten en hadde van alles kennis, was wel geleert, en genegen voor de lecture; en alsoo hij onder andere een besonder vermaek hadde om te lesen de sedelijkste werken van Jacob Cats, is hem daer doore de hollandsche taele seer familier geworden, waer door het ook is gebeurd dat hij de Vlaemsche taele na de letter sprekende, dikwils, hoogdraevende hollandsche woorden daeronder mengde.

Hij hadde eenen besonderen afkeer van alle nieuwigheden, twelk principalijk heeft uijtgeschenen, als wanneer hem wierd aengeraeden van bretels te draegen, om soo te ontgaen het ongemak van alle momenten de broek op te trekken; te meer om dieswille als hij werkte, deselve droeg ongeknopt aende knien, waerop van Hecke heeft geantwoord dat hij van jongs af tot alsdan geene bretels en hadde gedraegen en nu van hooge jaeren geworden sijnde, geene tentatie en hadde om die nieuwigheijd in te richten, die bij hem het uijtsicht hadde van vruchteloosheijd. Dog het volgende geval heeft hem daarvan gecorrigeert en heel anders geleert.

Op sekeren tijd moetende in den blompelmeulen eenige operatien doen, en omhoog klimmen met den reep, heeft Francies Patijn, sijnen werkman, hem g'ofreert van daer na toe te klimmen; dogh is afgeslaegen door van Hecke, seggende: "Ik sal mij selve na omhoog begeven, in de meijning dat Ul. niet kundigh genoeg sijt om met den reep thans de noodige handgedaeden te bewerken".

Van Hecke, alsdan selve na omhoog geklommen sijnde, hebbende in d'een hand den reep en in d'ander hand een stuk hout om niet af te vallen, heeft van Hecke geroepen: "Patijn, en siet niet omhoog, mijne broek valt af, vermaect

de deure, dat hier niemant mij ontdekt in mijn vliegende vendel. Gelukkig dat hier geen vrouwvolk binnen is, want dees spectacle saude seer oneerbaer wesen.” Afgekomen sijnde ende de broek weder aengetrocken hebbende, is bij sijne vrouwe gegaen om haer te versoeken van seffens eenen brêtel te maeken, seggende: “De nootsaelijkheid (sic) van bretels te draegen is t’ mijnen coste gebleken”.

Eijndelijnghe heeft men gesien hoe seer de deugsamheijd van ons afgestorven confrater hem heeft beminnelijk gemaekt, niet alleen bij ons geselschap, maer bij alle de gonne hem hebben gekent, soo geestelijke als weirelijke.

De aengecleeftheijd van sijne kinderen en schoonkinderen heeft principalijk uijtgeschenen in sijne leste siekte op sijn sterfbedde, alwaer sij dagh en nacht geduerende elf daegen hem hebben bijgestaen, spaerende nog moeijte nog aerbeijd om sijn leven te verlengen: afhingende van eene opgestopheijd die de beste doctors en chirurgiens niet en hebben konnen helpen. T’is alsoe dat van Hecke hem weerdigh gemaekt hebbende tot den bijstand en liefde van sijne kinderen en schoonkinderen, deselve allen lof en eere verdienen over hunne erkentnisse, aengecleeftheijt en bewesen diensten. Het voorenstaende sterfgeval en levenswijse van onsen afgestorven confrater is in de extraordinaire vergaederinge der Societeijt voorengelesen door den secretaris opden 3 maerte 1819, dag vande solemne Misse gecelebreert tot Nevele ten versouke vande Societeijt tot laevenisse vande ziele.

Naer lecture heeft den heer president den overledenen gerecommandeert in de gebeden van een ider met versouk van het geseijde leven te plaetsen int algemeijn registre daertoe gedestineert tot stichting van ‘t publicq en voor ‘t nakomelijngschap ter eeuwighe gedachtenisse van den onsterfelijken naem van Petrus Livinus van Hecke. Amen bid voor de siele. (E. Comparé)

Tot zover dit “levensverhaal” van een brave mulder, die nooit teveel schepte, toegewijd gemeenteraadslid was en 28 jaar lang een getrouw boldersgezel. Dat hij op zijn molen ooit zijn kniebroek verloor, staat dank zij de vlijtige secretaris Comparé nu ook *ter eeuwighe gedachtenisse van zijnen onsterfelijken naem* voor altijd geboekstaafd, de lezers van vandaag tot vermaan en stichtinge...

Dr. Paul HUYS, Drongen

ALFONS “KLONDIKE” DE MEULENAERE, EEN GOUDZOEKER UIT HET LAND VAN NEVELE

Sinds het midden van de vorige eeuw tot aan het uitbreken van de economische crisis van de jaren dertig verlieten tienduizenden landgenoten hun vaderland met bestemming de Verenigde Staten van Amerika. In het land van de onbeperkte mogelijkheden hoopten ze een nieuw leven te beginnen. Voor de meesten werd het uitkijken naar een betere job, anderen zochten kordaat het avontuur. Alfons De Meulenaere deed beide maar zijn eerste keuze was het avontuur.

De rusteloze De Meulenaere

Alfons De Meulenaere werd op 11 februari 1862 te Meigem geboren als zoon van Ivo en Leonie Versypt. Moeder De Meulenaere raakte verslaafd aan de drank en het gezin viel uiteen. Twee zusters, Emma en Lisa, bleven bij hun moeder. De derde, Marie, bleef bij haar vader terwijl Alfons, nauwelijks achttien, de wijde wereld introk.

Hij zwierf van de ene plaats naar de andere en belandde eind 1891 in de Verenigde Staten waar hij werk vond bij de organisatoren van de wereldtentoonstelling in Chicago (1893). Als arbeider hielp hij mee aan de oprichting van de verscheidene paviljoenen.

Eind 1893 keerde hij naar België terug om er op 1 februari 1894 in Meigem te huwen met Marie Emma Verplaetse. De jonggehuwden kwamen te Poesele wonen in de Beentjesstraat nr. 1, juist naast de kerk. Daar werden vijf kinderen geboren, twee zonen waarvan één in leven bleef, Jules (1895), en drie dochters Zelie (1901), Odile (1902) en Zulma (1906). Rosalia De Vogelaere († januari 1915), de moeder van Emma Verplaetse, was eveneens inwonend.

De Meulenaere verdiende de kost als huisschilder en leurder in linnen wat hem en zijn familie de bijnaam “Lijnwaad” opleverde. Onder die naam waren ze zo bekend dat ze zelfs een herkenningstempeltje lieten maken met hun bijnaam i.p.v. echte familienaam. Samen met zijn echtgenote hield hij ook de herberg “De Croon” open terwijl Marie Verplaetse ook nog een snoepwinkeltje uitbaatte.

De herenigde familie De Meulenaere in 1919.
V.l.n.r. staande Zelie, Jules en Odile De Meulenaere,
zittend Alfons en Zulma De Meulenaere en Marie Emma Verplaetse.

De drang naar het avontuur en de Nieuwe Wereld werd Alfons De Meulenaere opnieuw te machtig en in maart 1907 trok hij opnieuw naar de Verenigde Staten. Het lag in zijn bedoeling zijn familie zo vlug mogelijk te laten overkomen. Hier misrekende hij zich schromelijk maar dat kon hij toen niet voorzien.

De Meulenaere werd een trekker in de echte zin van het woord. Eerst belandde hij in de staat Montana waar hij bij een Indianenstam terecht kwam. Daarna vond hij werk als herder op de ranch van een schapenfokker. Hij hield niet zo veel van dit werk maar was des te meer onder de indruk van het prachtig landschap waar hij dagelijks in werkte.

Vervolgens trok hij naar Denver in de staat Colorado waar hij werk vond als arbeider op de treinen van de Rock Island Lines. Hij moest er onder andere instaan voor het reinigen van de machines en het aanbrengen van hout voor de stoomlocomotieven.

De volgende etappe in zijn trektocht werd Portland in de staat Oregon waar hij opnieuw werk vond bij de spoorwegmaatschappij aldaar. Het traject dat de treinen volgden in de bergen fascineerde hem; vooral de treinen met een locomotief vooraan en achteraan die stapvoets de hellingen opkropen.

Al deze trektochten en avonturen konden hem echter niet ten volle bevredigen en hij besloot dan maar de grote stap te wagen naar Alaska, op zoek naar goud.

Klondike

De zoektochten naar goud hebben een zeer belangrijke rol gespeeld in de ontwikkeling van het Westen van de Verenigde Staten. Zo had het vinden van goud in 1848 in Californië een ware bevolkingsexplosie tot gevolg. San Francisco groeide in één jaar tijd uit van een onbeduidend haventje tot een stad van 25.000 inwoners met inwijkelingen afkomstig uit de gehele wereld. Twee jaar later telde Californië reeds genoeg inwoners om in de Unie van de Staten van Amerika opgenomen te worden als een volwaardige staat.

Andere goldrushes zoals bijvoorbeeld te Denver waren de aanleiding tot de uitbouw van een reusachtige mijnindustrie. Sommige vindplaatsen werden reeds na één jaar opgedoekt en werden spooksteden, andere groeiden uit tot toeristische aantrekkingspolen.

Buiten de Verenigde Staten zorgde het vinden van goud ervoor dat de bevolking van Australië verdrievoudigde tussen 1851 en 1860 en een gold-rush vanaf 1861 deed de bevolking van Nieuw-Zeeland verdubbelen in zes jaar tijd. Johannesburg in Zuid-Afrika werd gesticht na het vinden van goud in 1886 en het ontdekken van goud in de vallei van de Yukon in het barre noordwesten van Canada was de aanleiding tot een van de grootste goldrushes die in de wereld ooit plaatsvonden.

De plaats waar door George W. Carmac voor het eerst goud gevonden werd noemde hij zelf de "Bonanza" (het Spaanse woord voor voorspoed). Het was in de omgeving van de Klondike-rivier, een zijrivier van de Yukon gelegen in het district met dezelfde naam. Dawson, de hoofdplaats van het gebied, telde in een mum van tijd 30.000 inwoners. Doch vooraleer het grootste deel van de goudzoekers ter plaatse was, waren de meeste claims reeds afgebakend.

In 1908 had de Yukon Consolidated Gold Corporation Ltd. bijna al de bestaande mijnen overgenomen. Hoewel de goudopbrengst vanaf 1900 steeds daalde bleef de maatschappij nog met winst verder werken.

Klondike zou voor de modale Amerikaan de geschiedenis ingaan als de goldrush van de goldrushes. Het barre klimaat en de onherbergzaamheid van het gebied maakten van een trip naar het Noorden in alle geval een avontuurlijke onderneming. Vandaar dat iemand die ooit naar het Noorden trok om goud te zoeken in de volksmond schertsend een "Klondike" werd genoemd.

De aantrekkingskracht van het goud

Samen met twee partners, of beter gezegd lotgenoten, stippelde hij een reisroute uit met als einddoel Fairbanks in de staat Alaska. Daar was in 1902 goud gevonden door een Italiaanse mijnwerker en in enkele maanden tijd was de eenvoudige nederzetting die Fairbanks toen nog was, uitgegroeid tot een heuse stad met zelfs een eigen krant, een statussymbool voor die tijd.

Vanuit Oregon ging de tocht te voet over de bergen tot in Seattle in de staat Washington. Tijdens deze trip konden ze gebruik maken van hutten langs de weg om er te overnachten. Deze slaapvertrekken waren gelegen op een dagtrip van elkaar en de logieshouder wist hen steeds juist te vertellen langswaar de volgende rustplaats kon bereikt worden.

Na eerst her en der wat karweitjes te hebben uitgevoerd, hadden ze genoeg geld verzameld om hun tocht verder te zetten.

In Seattle werd aangemeerd op een schip naar Vancouver (British Columbia - Canada) en vandaar ging de reis verder tot in Valdez of Anchorage (Alaska). Het grootste deel van de tocht naar Fairbanks diende van dan af te voet afgelegd. Waar we nu de Alaska Highway hebben met de aansluitende hoofdwegen lag vroeger meestal een eenvoudige weg en in enkele gevallen enkel een voetpad.

Het goud werd gevonden in de omgeving van de Tananarivier, een zijrivier van de Yukon waar ze werden heengebracht door de opzichters van een claimhouder, hun nieuwe werkgever, die hen alle materiaal ter beschikking stelde. Er werd hen al gauw duidelijk gemaakt dat op eigen houtje zoeken naar goud uitgesloten was. Het was een hard en smerig werk en de regels van het spel dienden strikt gevolgd. Velen hielden het er nauwelijks een paar weken uit en keerden uitgeschud terug.

De goudzoekers werden betaald per hoeveelheid gevonden goud. 's Morgens en 's avonds werden ze grondig gefouilleerd zodat het ontvreemden of smokkelen van ook maar één brokje gouderts in de praktijk onmogelijk werd. Wie hierop toch werd betrapt riskeerde een zware straf.

Om zich te beschermen tegen de muggen lieten De Meulenaere en zijn gezellen net als hun andere collega's hun haar en baard groeien en droegen lange hemden tot over hun knieën. De goudzoekers sliepen, in het beste geval, in blokhutten bedekt met graszoden. Wie het voornemen had genomen de winter daar ook door te brengen moest weten dat hij zeven maanden zonder inkomsten was en dat het leven in het hoge Noorden zeer kostelijk was. Als enige oplossing restte dan maar zich een schuilplaats te bouwen half onder half boven de grond, bedekt met aarde, hout en struikgewas, voorzien van één enkele ingangdeur en een verwarmingstoestel, eigenlijk een soort iglo zonder ijs.

Eens de korte zomer zijn einde naderde werd hen duidelijk gemaakt dat zij de keuze moesten maken tussen het doorbrengen van de winter ter plaatse ofwel terugkeren. Bij gebrek aan voldoende geldmiddelen kozen zij voor de laatste oplossing en vatten de terugtocht aan. Eind 1912 kwam Alfons De Meulenaere

teleurgesteld in Moline aan. Al zijn inspanningen ten spijt was hij nog steeds financieel niet verder dan bij zijn aankomst in de Nieuwe Wereld vijf jaar geleden.

Na zijn grote avontuur vond De Meulenaere werk als schilder bij de Moline Plow Company.

De familie herenigd

Door de oorlogsomstandigheden was alle briefwisseling tussen België en de Verenigde Staten onmogelijk. Het uitblijven van nieuws van elkaar zorgde vooral in Poesele voor onzekerheid. De lokale gemeenschap deed hier dan ook haar best om Emma Verplaetse ervan te overtuigen dat haar man haar definitief verlaten had. Groot was dan ook de opluchting en de vreugde toen ze begin 1919 een brief ontvingen uit Amerika. Alfons De Meulenaere had alles tot in de kleinste details geregeld. Ze werden in Amerika verwacht.

Op 28 mei 1919 verlieten ze de woning in de Beentjesstraat, uitgewuifd door enkele burens. Landbouwer Gustaaf Van Parijs bracht hen met zijn wagen naar het station van Deinze. Vandaar ging de reis verder naar Parijs en de havenstad Le Havre waar werd ingescheept voor New York. De Meulenaere was erin geslaagd alles zodanig te regelen dat van het moment zijn familie voet aan wal zette in New York zij Amerikaanse staatsburgers waren. Via Chicago bereikten ze Moline waar ze tijdelijk een onderdak vonden bij René Lievens, een Poeselaar die reeds een twaalfstal jaren in Amerika verbleef, en regelmatig hulp bood aan emigranten uit de streek.

Na de aankomst van zijn familie in de Verenigde Staten wilde De Meulenaere een restaurant openen op Third Avenue in Moline maar dat bleek geen al te goed idee daar zijn echtgenote geen enkel woord Engels begreep. De onderneming werd een flop en na zes weken moesten ze reeds de deuren sluiten. De familie verhuisde daarna naar de 1909 10th Street.

Alfons De Meulenaere overleed na een korte ziekte op 8 juni 1935.

Epiloog

In de Poeselse bevolkingsregisters 1900-1910 staat Alfons De Meulenaere in potlood uitgeschreven met de vermelding *Amerika 17.10.1913*. Ik heb dan ook in het verleden steeds vastgehouden dat dit de dag van zijn vertrek was naar de Verenigde Staten.

Zijn beide dochters Zulma en Odile met wie ik enkele jaren correspondentie onderhield, hebben me echter steeds verteld dat hun vader in 1907 naar Amerika trok. Zulma De Meulenaere heeft mij en haar kinderen meermaals laten weten dat zij pas in Amerika haar vader voor het eerst zag, zij was toen dertien jaar. Odile De Meulenaere vertelde me eveneens meerdere keren dat zij haar vader het laatst zag toen ze vijf jaar oud was en hem pas voor het eerst terug zag in 1919.

De weinige getuigen in Poesele die De Meulenaere nog konden gekend hebben, konden hier geen uitsluitsel geven. We zijn er dan ook van overtuigd geraakt dat de datum in het bevolkingsregister niets met zijn uitwijking te maken heeft.

Dit artikel kwam tot stand dank zij de medewerking van Odile De Meulenaere die het verhaal van haar familie vertelde aan haar nicht Mildred Kale-Lievens die op haar beurt ons de gegevens doorzond, waarvoor onze oprechte dank.

Odile De Meulenaere overleed op 13 november 1994. Zij was de laatste nog levende Poeselse emigrant in de Verenigde Staten.

André BOLLAERT, Poesele

HANSBEEKSE KLOKKEN

Over Hansbeekse klokken en hun makers uit de 18e eeuw is alleen Marten Lievens (°1714-†1791) bekend. Toch kunnen we van de Hansbeekse klokken drie generaties onderscheiden.

Het eerste type is heel primitief, maar heel vernuftig in elkaar gestoken, en bestaat zeker uit 90% eikenhout, de raderen inbegrepen. Dit werk is heel decoratief en heeft één uurwijzer uit hout (foto 1A, 1B).

Het tweede type is al heel wat verfijnder. Het heeft reeds drie bronzen raderen, alsook één uitgezaagde uurwijzer uit metaal en een geschilderde wijzerplaat. Van dit type bestaat er één met en één zonder wekker (foto 2A, 2B).

Het derde type evenaart door de wijzerplaat de traditionele Vlaamse klok. Ze heeft twee metalen wijzers, een wekker en koperen raderen met houten kern (foto 3).

Of deze hangklokken echt allemaal van dezelfde maker en uit dezelfde werkplaats komen, is moeilijk te achterhalen, maar het is heel waarschijnlijk. In ieder geval vertonen ze sterke gelijkenissen met elkaar, o.a. de eikenhouten constructie, de afmetingen, het uitstekende gebruikte materiaal, enz. Allemaal hebben ze een gangwerk met ankergang vooraan, en slagwerk met “foliot” (waagbalk) achteraan.

De eerste generatie (zie foto's 1A en 1B)

Laten we terugkeren naar de eerste generatie van de Hansbeekse klokken. De afmetingen zijn ± 24 cm breed, 33 cm hoog en 17 cm diep, gewicht ± 4 kg. Voor de verkoper zijn de klokken in Hansbeke gemaakt.

Het lijkt eigenlijk een nagemaakt metalen uurwerk maar dan kleiner van afmetingen en in eikenhout. De maker was zeker meer timmerman dan smid, gezien hij zeer weinig ijzer gebruikte. Het aanwezige ijzerwerk is duidelijk met de hand gesmeed. Het houten geraamte waarin gangwerk vooraan en slagwerk achteraan zitten, is gemaakt met pen- en gatverbindingen. De raderen bestaan uit houten schijven van ongeveer 1 cm dikte. Aan de rand vervangen een aantal ijzeren krammetjes de tanden van het tandwiel. Het grootste wiel van het gangwerk heeft een doormeter van 13 cm en telt 48

krammetjes, gelijkmatig verdeeld. Dit is het wiel waarop de houten uurwijzer vastzit; dit uurwiel maakt één omwenteling in twaalf uren. Daaronder zit een klein wieltje met vier pinnetjes; dit maakt één omwenteling in één uur en neemt op zijn beurt één krammetje per kwartier mee van het voorwiel. Dus vier tanden in één uur, maal twaalf, zijn 48 tandjes per dag of één omwenteling.

Deze soort tandwielen zijn alleen bekend bij deze Hansbeekse klokken en komen nergens anders voor.

Ook het anker heeft een speciale constructie. Het bestaat uit een stukje eiken hout van 7 cm lang en 1 cm dik. Hierin zijn haaks twee metalen plaatjes gezet. Natuurlijk is de juiste stand van deze stukjes van groot belang, want dit is het belangrijkste deel van het uurwerk, de tijdverdelers.

Het ankerrad bestaat uit een houten wiel met 37 schuin en in dezelfde richting geplaatste staafjes ijzer.

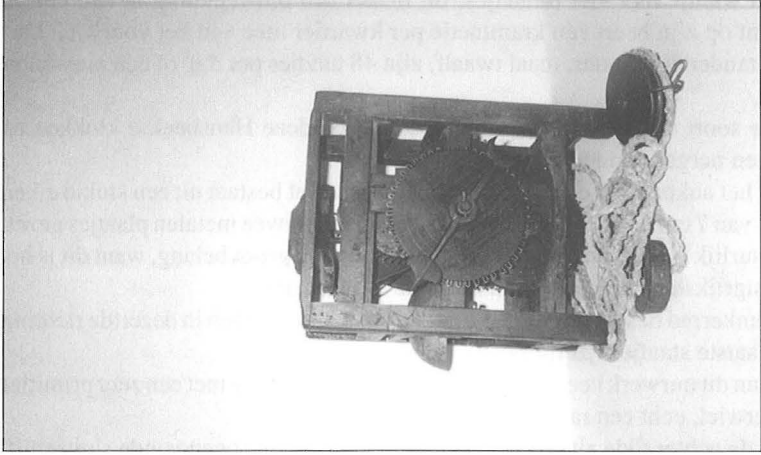
Alleen dit uurwerk heeft zo een soort houten ankerengang met een zeer primitief ankerwiel, echt een rariteit!

Aan de achterzijde zit dan nog het slagwerk. Op de zogenaamde sluitschijf, met een diameter van 13 cm, vinden we weer 48 ijzeren krammetjes als een krans rondom de buitenwand. Aan weerszijden zijn er 12 haaks uitstekende, 3 mm lange staafjes op onregelmatige afstand geplaatst die de inkepingen van de latere sluitschijf vervangen. Zij moeten het aantal slagen van het uur regelen.

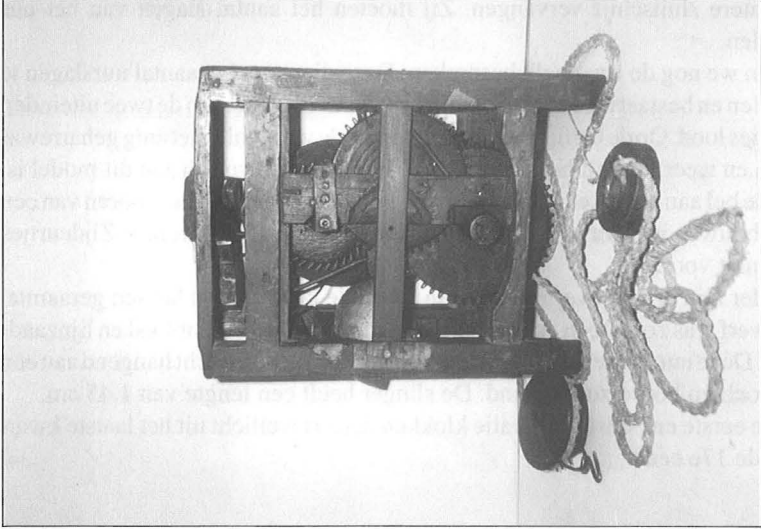
Laten we nog de waagbalk bespreken. Deze dient om het aantal uurslagen te regelen en bestaat uit een eiken balkje van 7 cm lang met aan de twee uiteinden blokjes lood. Op de halfuur- en uurslag draait de waagbalk met enig geharrewar heen en weer, terwijl het hamertje op de bel slaat. Typisch aan dit model is, dat de bel aan de linker midden zijkant geplaatst is. Ook zijn er sporen van een ingebouwde wekker maar die is in de loop der tijden verdwenen. Zijdeurtjes zijn niet voorzien.

Verder zijn er nog overblijfsels van een rode kleur op het houten geraamte. Die verf was zoals toen gebruikelijk een mengsel van ossenbloed en lijnzaadolie! Deze uurwerken werden aangedreven door een gewicht hangend aan een gevlochten koord zonder eind. De slinger heeft een lengte van 1,45 cm.

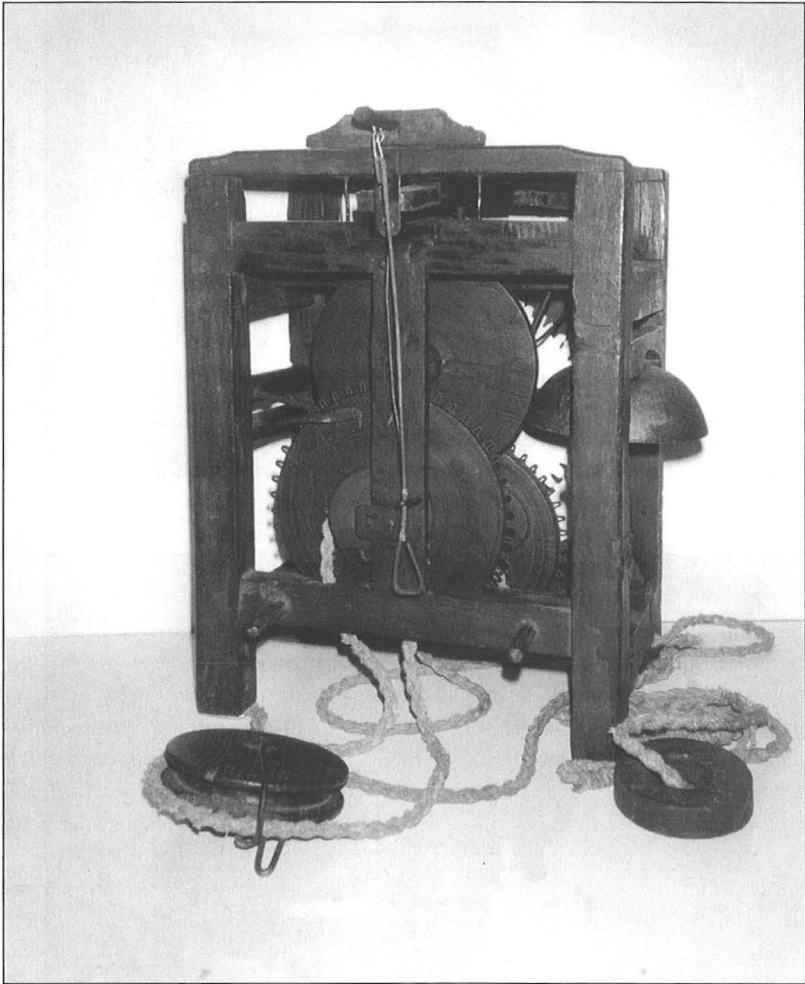
Deze eerste en oudste generatie klokken dateert wellicht uit het laatste kwart van de 17e eeuw.

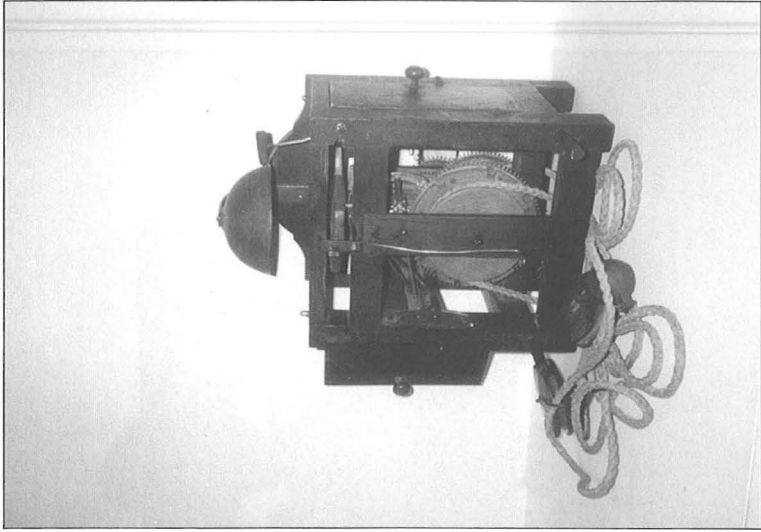
1A - Met uurrad en wijzer

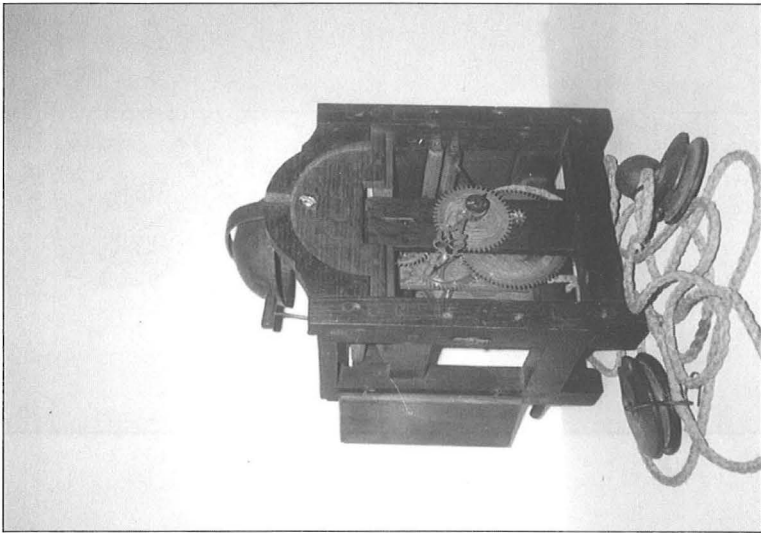
1A - Zonder uurrad en wijzer

1B - Achterkant

2B - Achterkant

2A - Voorkant

De tweede uitvoering (zie foto's 2A en 2B)

Die is veel minder primitief en jonger, maar is omwille van de grote gelijkenis met het eerste type waarschijnlijk ook in Hansbeke gemaakt.

De afmetingen en constructie zijn ongeveer dezelfde als van het vorige model, maar er is toch al meer metaal gebruikt, o.m. voor de raderen, die ook kleiner zijn dan bij het vorige model. Ze bestaan uit eiken houten schijven met rondom een ringvormige tandenkranen uit brons die de primitieve krammen vervangen. Het uurwijzerwiel heeft ook 48 tanden. Het kleine wielje onder de uurwerkschijf bestaat uit 8 pinnetjes in plaats van 4 bij het vorige model en draait een omwenteling in twee uur. Dit soort tandwielen (combinatie van eikenhouten schijven en een ringvormige tandenkranen uit brons) is uniek voor deze Hansbeekse klok.

De ankerang en het anker zijn uit brons en ijzer, wat de nauwkeurigheid zeker ten goede komt.

Ook het slagwerk is reeds voorzien van een echte houten sluitschijf. De inkepingen zijn in het eikenhouten wiel uitgesneden. Daartegen is de ringvormige tandenkranen uit brons vastgemaakt (90 tanden) die via de lepelspil het vierspakkig kroonwiel en het slagwerk met waagbalk bedient. De uiteinden van deze waagbalk zijn bijlvormige loden stukken. De bel is bovenaan achter de voorplaat met een naar achter gebogen beugel vastgemaakt.

Ook dit uurwerk wordt aangedreven door een gewicht, slinger en gevlochten koord zonder eind. Dit uurwerk heeft nog steeds één wijzer maar dan uitgezaagd uit metaal. Het uurwerk heeft twee mooie versierde zijdeurtjes met een gedraaide donkerrode knop om ze te openen. Bij dit uurwerk hoort ook een houten toogvormige wijzerplaat met zwarte Romeinse cijfers en kwartieraanduiding.

Bij klokken met één wijzer kon men het uur alleen bij benadering schatten, toen was er nog geen sprake van tienden of honderdsten seconde!

Het derde model (zie foto 3)

De uurwerken van het derde type zijn voorzien van twee metalen wijzers (uur- en minuutaanduiding). De uurwerkplaten van deze klokken gelijken op de andere Vlaamse tijdgenoten met de traditionele geel koperen wijzerplaat en tinnen cijferring, vier bronzen hoekversieringen met rococo ornamenten en twee versieringen rond het naamplaatje, dat in de halfcirkelvormige bekroning van de wijzerplaat is geplaatst. Hierin staat meestal de naam van de maker van de klok, het jaartal, soms het nummer van de klok of gewoon een

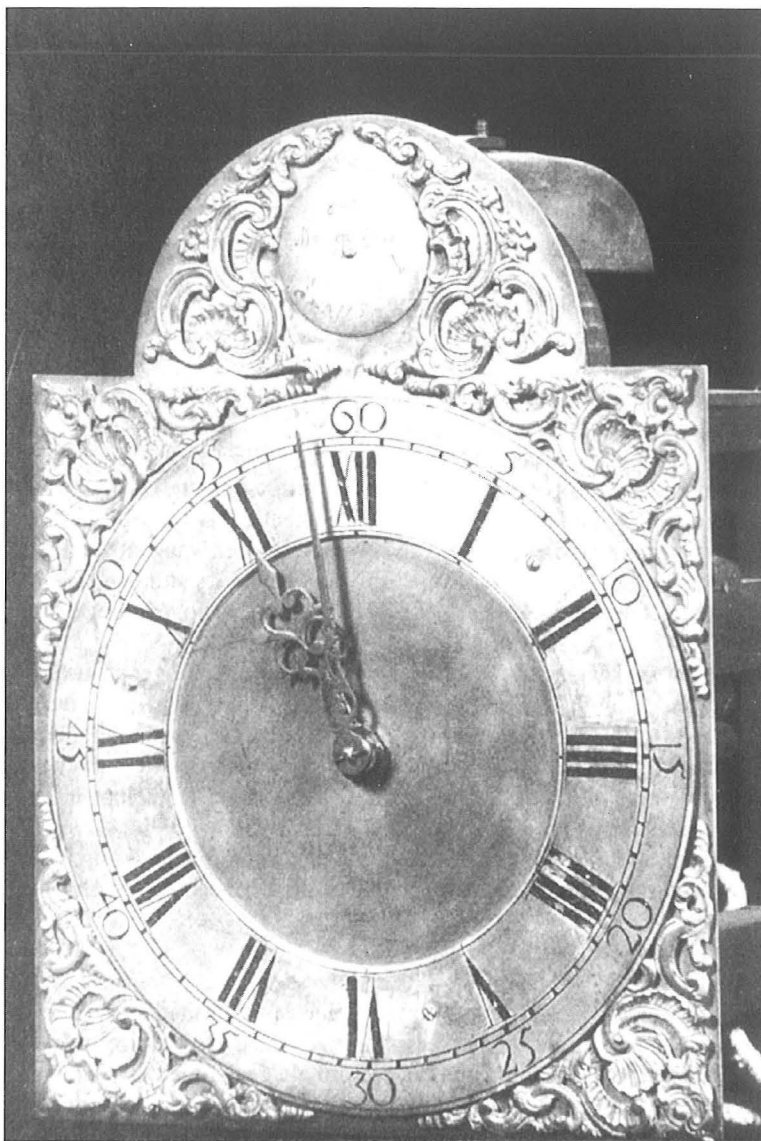

Foto 3 - Hansbeekse klok van 1778

stermotief.

Na omstreeks 1820 was de naam van de verkoper op de wijzerplaat zelf geschilderd. Vóór de uurwerken in een klokkenkast werden ingebouwd werden ze op een bankje of stoeltje geplaatst. Later werden de horloges met twee wijzers in een staande kast geplaatst.

Twee Hansbeekse uurwerken met kasten zijn gedateerd 1778 en 1790.

Het oudst gedateerde Hansbeekse uurwerk draagt op het tinnen naamplaatje de inscriptie "N° 828/Marten Lievens Hansbeke/1778". Ze werd tentoongesteld te Gent in april 1978 op de Antiekbeurs van Vlaanderen in de St.-Pietersabdij en is afgebeeld in de catalogus bij die antiekbeurs als eigendom van de heer W.Tubex uit Varsenare (zie foto 3).

Het tweede gedateerde uurwerk draagt op het tinnen naamplaatje de inscriptie "M.Lievens Hansbeke NE 1195-1790". Deze klok is in een Vlaamse eiken horlogekast ingebouwd en is eigendom van Dr.A.Dossche uit Nevele.

Een eenvoudige berekening leert ons dat er tussen 1778 en 1790 (12 jaar) 367 genummerde uurwerken werden gemaakt, dus gemiddeld 30 stuks per jaar; tenzij de uurwerkmaker niet begon met nummer één maar met een groter getal! Aangezien Marten Lievens in 1791 is overleden zijn er niet veel meer dan 1.195 stuks gebouwd. Zullen er nog klokken van Lievens-Hansbeke opduiken?

Het zijn allebei eendagswerken, dus elke dag moest het gewicht opgetrokken worden. Ook slaan ze het uur en halfuur op een bel.

Verder hoorde er nog een lange slinger bij die bovenaan de achterzijde is bevestigd. Natuurlijk moet er nog een gewicht aan de koord om de klokken te laten gaan. De slinger is bij deze modellen 50 cm korter dan bij het eerste model.

Deze soort uurwerken komen in geen enkel uurwerkcentrum voor. Ze zijn vermoedelijk eigen aan de streek van Hansbeke en zeker Vlaams. In geen enkel buitenlands museum zijn ze terug te vinden, ook niet in het Zwarte Woud (Duitsland) of Zwitserland, waar ook vroege uurwerken met volledig houten tandwielen tussen houten stijlen voorkomen. Maar die zijn totaal anders van constructie. De waagbalk dient er als tijdregelaar en niet als uurslagregelaar zoals in de Hansbeekse klokken. Dus zijn het zeker geen "Schwarzwälder" zoals wel eens wordt beweerd.

De verwarring is wel te verklaren. Onlangs zag ik in Gent bij een meesteruurwerkmaker (de heer E.Ballinckx) een dergelijk uurwerk met twee wijzers, maar dan met een lichtgele houten Zwarte Woud-wijzerplaat (zonder opwindgaten) en geschilderd met de alomgekende veelkleurige appelrozen en bloemendecors in de hoeken. Dit uurwerk was geplaatst in een Vlaamse uurwerkkast uit kersenhout.

Ik heb de foto's van beide Hansbeekse klokken getoond aan een meesteruurwerkrestaurateur in Neustadt (Zwarte Woud). Hij had nog nooit dergelijke speciale werken gezien en bevestigde dat het zeker geen fabricaten uit Duitsland zijn.

Onlangs zag ik een foto van een houten uurwerk "type Hansbeke" met een simpele met bloemen beschilderde voorplaat en genaamtekend "J.Baert Nevele 1836". Is hier de oorspronkelijke wijzerplaat in die jaren vervangen? Verder bestaan er nog de eikenhouten wijzerplaten met korte zwarte of geelachtige Romeinse cijfers erop. Ook bestaan er okergele beschilderde houten wijzerplaten met een donkerbruine cijferring en zwarte Romeinse cijfers (gezien in het Mechels horlogeriemuseum).

En dan zijn er nog de traditionele wijzerplaten met tinnen cijferring met hoekversieringen.

Typisch aan sommige van deze uurwerken is dat de wijzerplaat los vooraan tussen het omringde houten werk geplaatst is (foto 2A) met daarachter het uurwiel en langs de voorkant de uurwijzers die op dezelfde as vastzitten.

Is dit de reden waarom men verschillende van deze werken tegenkomt zonder wijzerplaat, zonder uurwiel of wijzer? In mijn opzoeken heb ik dus vijf soorten wijzerplaten ontmoet. Zijn er nog andere gekend?

Deze staaltjes van vernuftig vakmankunst komen zelden voor, zeker het eerste beschreven type. Is het mogelijk dat we hier te doen hebben met één van de oudst gekende Vlaamse (Hansbeekse?) uurwerken?

Is het niet verwonderlijk dat zo'n 18e-eeuwse horloge nog dagelijks rustig de seconden wegtikt in deze woelige computertijd?

Luc AMEEL, Poperinge

Met dank aan de heer Rudi Van Loocke voor het ter beschikking stellen van foto nr. 3.

GENEZEN VAN DE KINKHOEST NA EEN BEDEVAART NAAR DE H.MARGARETA TE LANDEGEM

De H. Margareta en haar verering

De heilige Margareta (van wie de naam "parel" betekent) werd in het jaar 257 in Pisidië (Klein-Azië) geboren. Haar moeder stierf kort na haar geboorte en zij werd door haar voedster de beginselen van het christelijk geloof bijgebracht. Dit was echter niet naar de zin van haar vader die haar met alle mogelijke middelen haar geloof wou doen afzweren. Toen ze daarenboven weigerde een befaamd veldheer te huwen, werd ze verstoten en vervolgd. Bij haar gevangenneming werd ze gefolterd, geselsd, in kokend water gedompeld en tenslotte onthoofd in het jaar 275 na nog eerst een laatste gebed te hebben gepreveld voor haar moeder en alle vrouwen in barensood.

In Oost-Vlaanderen werd ze de patrones van Baarddegem, Elverzele, Grembergen, Landegem, Neigem en Sint-Margriete en ze wordt er aanroepen tegen kinkhoest, buikpijn, krampen en kinderziekten.

In West-Vlaanderen is ze de patrones van de kuststad Knokke en van Lichtervelde waar ze vooral aanroepen wordt door vrouwen in verwachting en in barensood.

In Lichtervelde verkreeg pastoor Verslype in 1685 een deeltje van de relikwie die in de Minderbroederskerk te Brugge werd bewaard. Deze relikwie (de linkerhand van de heilige) was in 1279 door Margareta van Constantinopel, echtgenote van Gewijde van Dampierre, aan het klooster geschonken.

Als vicaris-capitularis van het bisdom Brugge maakte Verslype begin 1716 deel uit van een delegatie die door keizer Karel VI naar Wenen was gestuurd om enkele wijzigingen te bekomen aan de grenzen, vastgelegd in het Barrièretractaat van 1715. Daar aangekomen, bleek de keizerin in verwachting te zijn en werd in alle kerken gebeden tot de H.Margareta zonder dat men eigenlijk goed wist waarom. Pastoor Verslype vertelde toen aan de biechtvader van de koningin het levensverhaal van de H.Margareta. Daar er in Wenen geen relieken van de heilige aanwezig bleken, schreef hij naar de pastoor van Lichtervelde om daar gedurende acht dagen een biddag te houden met uitstalling van de relikwie. Na de bevalling werd een herinneringsmedaille geslagen met de beeltenis van de koningin die de kleine Leopold ontvangt met de H.Margareta die het kind beschermt en met het wapen van het Brugse Vrije.

Het feest van de heilige wordt gevierd op 20 juli, de dag van haar onthoofding. Een weerspreuk over haar zegt het volgende:

*Als Sint Margriet aan 't regenen is,
regent het zes weken gewis.*

In zijn *Volksculturele kalender voor het Vlaamse land* (1923) vermeldt E.H. G.Celis de parochiekerken van Baardegem, Lichtervelde, Neigem en Sint-Margriete als bedevaardplaatsen van de H.Margareta. Van een verering te Landegem had hij blijkbaar geen weet. Toch was die nog bestaande want in 1928 werd hier nog een dubbel bidprentje uitgegeven met een godsdienstige oefening daarop die verwees naar zes staties rond de kerk (zie bijlage).

Met een nieuwe vernieling van de kerk tijdens de Tweede Wereldoorlog verdween ook de Margaretadevotie te Landegem. Ditzelfde fenomeen stelden we meermaals vast in onze studie over de Donatusverering in West-Vlaanderen waar met de vernieling van de kerken tijdens de Eerste Wereldoorlog ook de devotie tot de donderheilige verdween¹.

Toen de kerk van Landegem in 1121 opnieuw was opgetrokken werd ze op 15 maart van datzelfde jaar ingewijd door Lambrecht, bisschop van Doornik, en onder bescherming geplaatst van drie heiligen: Livinus, Blasius en Margareta.

Van een verering van de H.Livinus is na enkele eeuwen geen sprake meer. De oude kerkrekeningen maken duidelijk dat de Landegemnaars in de eerste plaats de H.Blasius vereren en daarna de H.Margareta. Haar populariteit was groot en er was steeds een zijaltaar voor haar verering voorbehouden. Dat deze populariteit ook buiten de gemeentegrenzen reikte, bewijst de navolgende getuigenis.

Een vermelde genezing in 1803

In het handboek van Charles Ignace Van de Vivere, heer van Darupt staat genoteerd dat zijn vier kleinkinderen op 12 april 1803 de kinkhoest krijgen.

¹ BOLLAERT A., *De verering van de H.Donatus, de donderheilige*, Poesele, 1985, blz. 14.

Op 16 april trekken allen naar Landegem om er de heilige Margareta te vereren. Zes weken later is iedereen *genezen sonder bloed in de mondt of neuse thebben kwijtgespeelt*.

Darupt was een heerlijkheid geïnclaveerd binnen de parochies Afsnee, Sint-Denijs-Westrem, Latem, Nazareth, Sint-Pieters-Aaigem, het Vrije van Gent en nog enkele nadere plaatsen. Het foncier bestond uit twee lenen gelegen in de nabijheid van de kerk van Afsnee. In het handboek staan naast de zakelijke gegevens (vooral de ontvangsten uit de onroerende goederen) ook de ziektes van de kleinkinderen van van de Vivere vermeld. Na zijn dood in 1797 werd het handboek door zijn opvolgers bijgehouden o.a. zijn dochter Livine en zijn zoon Egidius die later als geestelijke in het Vaticaan verbleef en daarna door Amand Schoorman die het goed in beider naam beheerde.

De bedoelde kleinkinderen van Ch.Ig. van de Vivere waren Amand (°Gent 1792), Marie Joséphine Caroline (°Gent 1794), Colette Louise (°Gent 1796) en Sophie Julie Schoorman (°Gent 1798) kinderen van zijn dochter Livine (†Gent 1839) en Jean François Schoorman (°Gent 1752 en †Gent 1822) licentiaat in beide rechten (zoals zijn vader Amand) en meermaals schepen van gedele van de stad Gent.

Onder Napoleon werd Amand Schoorman tot een militaire loopbaan gedwongen. In zijn verder leven koos hij voor een politieke loopbaan in zijn geboortestad. Hij huwde de Antwerpse Marie Françoise Limnander die hem vier kinderen schonk. Hij overleed in 1875.

Colette Louise werd begijn in het klein begijnhof O.L.Vrouw ten Hooie (Gent) en werd grootjuffer in 1824 tot aan haar dood in 1878.

Sophie Julie overleed in 1871. Ze bleef ongehuwd.

Over Marie Joséphine Caroline zijn geen verdere gegevens bekend.

Hoewel de formele bewijzen ontbreken, zijn we ervan overtuigd dat de komst van een welgestelde Gentse familie naar Landegem-kerk tijdens de Franse overheersing indruk moet hebben gemaakt op de lokale bevolking en dat dit de devotie tot de H.Margareta ongetwijfeld ten goede kwam.

André BOLLAERT, Poesele
Erik L. SCHEPENS, St.-Amandsberg

Voor dit artikel konden we eveneens een beroep doen op de gewaardeerde medewerking van E.H. Jozef Van den Heuvel en de heren Carlos Lips en Jos Van de Velde, waarvoor onze oprechte dank.

Geraadpleegde literatuur

CELIS G., *Volkskundige kalender voor het Vlaamsche land*, (herdruk 1990), blz. 221-222.

DE POTTER F. - BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeente Landegem*, Gent, 1867.

VAN DEN HEUVEL J., *Heiligenverering in het Land van Nevele*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIV (1983), afl. 1, blz. 3-38.

Priesters van bij ons, Jan-Baptist Verslype, gewezen pastoor van Lichtervelde maakt propaganda voor de H.Margareta bij de keizerin te Wenen.

SCHEPENS E., *Amand-François Schoorman, sous-lieutenant belge au service de France (1810-1814)* - artikel in voorbereiding.

RAG, J.Denys, Familiearchief Schoorman, nr. 150 "Hantboeck van Jonckheer Charles Ignace van de Vivere de Darupt".

Bijlage - Tekst van het devotieprentje van Landegem (1928)

Godvruchtige oefening
ter ere van de
H. MARGARETA
Martelares
Bijzondere Patrones tegen de kinkhoest,
de kramp en geweldige Pijnen.
ZEER VEREERD TE LANDEGEM

I. STATIE DE BEKERING DER H. MARGARETA

De duisternissen van het ongeloof waarin Margareta geboren werd verdwenen voor hare ogen en in zoete vreugde zag zij het licht van het ware geloof voor hare ogen oprijzen.

H. Margareta maakt dat wij ons geloof en onze christene plichten getrouw mogen blijven en belijden.

Onze Vader... Wees gegroet...

H. Margareta, bid voor ons

II. STATIE DE VERBANNING VAN MARGARETA

Om haar christen geloof miskend, werd zij door haar eigen vader verstoten en als een banneling in de wildernissen gezonden.

H. Margareta maakt dat wij naar uw voorbeeld ook alle miskennis voor het geloof verduidelijk verdragen.

Onze Vader... Wees gegroet

H. Margareta, bid voor ons

III. STATIE DE GESELING VAN MARGARETA

De verleidingen en mishandelingen waren niet bestand om Margareta van haar christen geloof af te trekken. Door de smartelijke geseling die zij te onderstaan had verkoos zij liever haar bloed, dan hare eer te offeren.

H. Margareta maak dat uwe kloekmoedigheid in de deugd onze sterkte weze in de beproevingen en ook in de bekoringen.

Onze Vader... Wees gegroet...

H. Margareta, bid voor ons

IV. STATIE MARGARETA IN HET KOKEND WATER

De listen en lagen, de boeien van het gevang, en de vrees van het kokend water welke Satan en zijn aanhangers beproefden om Margareta van de ware God te verwijderen, dienden slechts om hare vurigheid tot God aan te wakkeren en om hare beulen tot inkeer te brengen.

H. Margareta gewaardig U door uwe machtige voorspraak de bekering der arme zondaars en zondaresen te verwerven.

Onze Vader... Wees gegroet...

H. Margareta, bid voor ons

V. STATIE DE HALSRECHTING VAN MARGARETA

De bewonderenswaardige vastberadenheid van Margareta in de getrouwheid aan geloof verbitterde zoo zeer hare beulen dat zij Margareta door het zwaard onthoofden en haar zoo de palm der marteldood schonken.

H. Margareta gij die zoo kloekmoedig uw leven ten beste hebt gegeven tot belijdenis van uw geloof, bid voor ons opdat wij ten minste de beproevingen en tegenspoed van dit leven met onderwerping aan Gods wil zouden verdragen tot uitboeting onzer zonden.

Onze Vader... Wees gegroet...

H. Margareta, bid voor ons

VI. STATIE
DE VERHEERLIJING VAN MARGARETA

De aaneenschakeling van lijden en beproevingen voor het geloof, dat met de marteldood bekroond werd, heeft aan Margareta eene onvergankelijke kroon bezorgd in de Hemel van waar zij nu meedoogend hare blikken op ons gevestigd houdt.

H. Margareta bid voor ons opdat wij door uwe machtige voorspraak van alle kwamen naar ziel en lichaam mogen bevrijd worden.

Onze Vader... Wees gegroet

H. Margareta, bid voor ons

Gandae, 15 Junii 1928 C. Van Crombrughe Vic.g.

KUNST IN HET LAND VAN NEVELE (I)

Ter gelegenheid van onze jubileumtentoonstelling "*Het Land van Nevele met VERVE*" kondigden we aan dat deze kunsttentoonstelling geen eindpunt maar een nieuwe heemkundige bron was die werd aangeboord.

Inderdaad de voorbije 25 jaar werden de woordkunstenaars uit het Land van Nevele regelmatig in de verve gezet maar over de beeldende kunstenaars verscheen, op enkele uitzonderingen na, eerder weinig.

Door middel van een reeks bijdragen gaan we dan ook trachten een beeld mee te geven van hetgeen leefde en nog leeft op het gebied van beeldende kunsten in het Land van Nevele.

We doen bij deze dan ook een oproep tot de leden ons te helpen deze inventarisatie zo volledig mogelijk te maken en vragen hierbij niet te aarzelen om zelf ook eens in de pen te kruipen.

We beginnen de reeks met iemand die we zonder enige vorm van overdrijving een monument in de hedendaagse Belgische schilderkunst kunnen noemen en waarvan nog te weinig weten dat hij reeds twee decennia een Nevelaar is, nl. Jan Burssens.

JAN BURSSENS

Jan, Pieter, Elisabeth Burssens werd op 27 juni 1925 te Mechelen geboren als zoon van Amaat (hoogleraar aan de Gentse Universiteit in de Negro-Afrikaanse Taal- en Letterkunde) en Gabriëlla Janssens.

De Burssens waren een familie van kunstenaars en intellectuelen. Oom Gaston Burssens was één van onze belangrijkste na-oorlogse dichters. Zijn werk werd tweemaal bekroond met de Driejaarlijkse Staatsprijs voor Poëzie.

De familie Burssens kon zich moeilijk binden aan een vaste woonplaats. Na de geboorte van Jan vestigden ze zich in de Vossenstraat te Melle. Het jaar daarop vinden we ze terug in de Braamstraat te Gentbrugge en vanaf 1930 opnieuw te Melle langs de Brusselse Steenweg.

Jan loopt school op de Aangenomen Jongensschool in de Vogelhoek. Na enkele jaren Koninklijk Atheneum te Gent en Josefietencollege te Melle belandt Jan Burssens in 1943 op de Academie te Gent waar hij Hubert Malfait

als leraar heeft. Hij huurt een studentenkamer in het Pand en richt deze in tot een atelier.

Na de oorlog gaat hij met enkele vrienden te Sint-Martens-Latem wonen in een soort commune, nog voor dit woord eigenlijk in zwang was.

In 1946 trekt hij naar Nederland waar hij Corneille en Appel leert kennen. Het volgend jaar zijn de twee Nederlandse schilders een tijdlang te gast bij de familie Burssens te Melle.

Terwijl hij in 1948 op studiereis is in Italië overlijdt zijn moeder. Hij vestigt zich een tijdje in Duinbergen, waar zijn vader een villa had gehuurd. Daar ontmoet hij o.a. regelmatig Hugo Claus.

In het najaar van 1949 vestigen de Burssens zich te Mariakerke in de Veldstraat.

Vanaf nu komt er een kentering in het werk van Burssens. Hij, die voordien steeds figuratief werkte, neemt hiervan afstand en maakt voortaan nog uitsluitend geometrische niet-figuratieve werken waarin hij experimenteert met materialen, kleuren, vlakken, vormen en reliëf. Een van zijn regelmatigste bezoekers wordt Roger Raveel.

Als in 1952 enkele abstracte Belgische kunstenaars de groep Art Abstrait oprichten, is Burssens één van de medeoprichters. Hetzelfde jaar neemt hij deel aan diverse tentoonstellingen in binnen- en buitenland en krijgt voor de tweede maal een ere-vermelding in de "Prijs Jonge Belgische Schilderkunst", een onderscheiding die hem viermaal zou te beurt vallen.

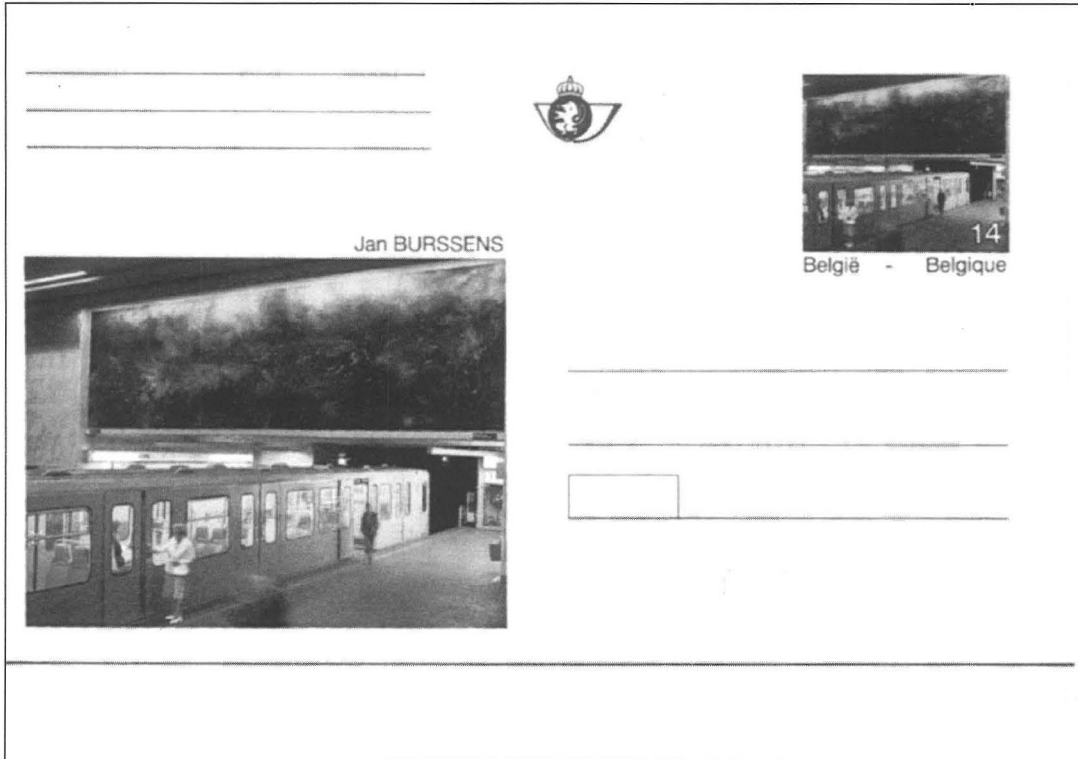
Het jaar daarop verlaat hij echter de groep na een discussie over één van zijn werken. Dat jaar neemt hij ook deel aan de Biënnale van Sao Paulo.

Tijdens de zomer van 1955 treedt hij in het huwelijk met Georgette Hellinckx die hem twee zonen schenkt: Peter en Nico. Ze nemen hun intrek in de Korte Rijakkerstraat te Mariakerke.

Zijn eerste grote individuele tentoonstelling in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel (1956) betekent dat hij zijn definitieve plaats inneemt in het Belgische kunstgebeuren.

Bij de oprichting van de Vereniging voor het Museum van Hedendaagse Kunst te Gent is hij één van de oprichters.

Tijdens de Expo '58 maakt hij deel uit van de selectie "Hedendaagse Belgische Schilderkunst" en staat in voor de uitvoering van een schilderij in

Briefkaart uitgegeven ter gelegenheid van de 120e verjaring van de briefkaart in België (1991) met de metro-creatie van Jan Burssens in het station van "Zwarte Vijvers" (Verzameling A.Bollaer)

het Paviljoen voor Toerisme. Nog in 1958 wordt hij geselecteerd voor de Biënnale van Venetië en de internationale Guggenheim Prijs te New York. Hetzelfde jaar krijgt hij ook een studiebeurs van de Unesco die hem toelaat 4 maand in New York te verblijven en er kennis te maken met het werk van de bekendste Amerikaanse artiesten.

Vanaf 1961 wordt hij leraar levend model aan de Academie voor Schone Kunsten te Gent.

In de loop van 1964 neemt Burssens meer en meer afstand van het abstract expressionisme en keert terug naar het motief van het menselijk gelaat en een nog duidelijker figuratie. Hij exposeert opnieuw in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel maar deze tentoonstelling wordt voor hem een grote teleurstelling. De kunsthandelaars en -verzamelaars lieten weinig interesse voor zijn werk blijken en zien meer in de pop-art en het nieuw realisme.

Als na zijn moeder en tante in 1965 ook zijn oom Gaston overlijdt beleeft Burssens een vervreemdingsproces mede veroorzaakt door de teleurstelling op artistiek vlak, familiale problemen en een verkeerde medische behandeling.

Vanaf 1966 schildert hij een ganse reeks figuren die hem op een of andere manier aanspreken: Kennedy, Helder Camara, Picasso, zijn moeder, zijn oom, enz. In de jaren zestig verhuist hij regelmatig. Zo woont hij enige tijd op de Gentse Predikherenlei, een tijdje in de Hofstraat en later in de Drabstraat.

In 1970 schildert hij een reeks Che Ghevarra's en stelt een reeks portretten tentoon in galerij Kunstforum te Schelderode (persoonlijk mijn eerste kennismaking met het werk van Burssens). De expositie wordt een groot succes. Daarna verblijft hij enkele maanden in St.-Idesbald en schildert er een reeks hondenkoppen.

In 1972 huwt hij de kunstenares Hilde "Boy" Haerden, de moeder van zijn dochter Eva. Het volgende jaar stelt hij 100 tekeningen in oostindische inkt tentoon in het Paleis voor Schone Kunsten te Brussel en begint aan een reeks zelfportretten. Tussendoor werkt hij mee aan de verbouwing van zijn nieuwe woning te Merendree, Bredenberg 17 (nu Hansbekestraat) naar waar hij in de loop van 1975 verhuist.

1976 wordt een triomfjaar voor de nieuwe Merendreeenaar. De stad Gent bekroont hem met de eerste Driejaarlijkse Cultuurprijs en in het Museum van Hedendaagse Kunst wordt een grote retrospectieve tentoonstelling van zijn werk gehouden. Gent hangt vol Burssenskoppen. Publiek en pers reageren opgetogen op het vertoonde werk en het tijdschrift *Yang* wijdt een dubbelnummer aan hem en zijn werk.

De rust van het landelijke Merendree beïnvloedt nu duidelijk Burssens werk. De voorbije jaren schildert en tekent hij landschappen en dieren. Tijdens de voorbije Biënnale van de Hedendaagse Kunst in Vlaanderen (Aalter, oktober 1995) pakte hij echter verrassend uit met een reeks stillevens voor het eerst ondertekend met *Jan Burssens - Merendree*.

Tijdens de jaren zeventig was hij ook enkele malen te zien in het BRTN-spelprogramma *De Wies Andersenshow* en bij de vernieuwingswerken aan de Brusselse metro werd hem gevraagd het station "Zwarte Vijvers" van een kunstwerk te voorzien.

Naar aanleiding van de 120e verjaring van de briefkaart in België (1991) werd zijn metro-creatie op een speciale postkaart¹ uitgegeven.

Naast belangrijke privéverzamelaars bezitten meer dan 200 musea in binnen- en buitenland werken van Burssens in hun collectie.

Zowel het abstracte als het figuratieve werk van Burssens stralen een speciale aantrekkingskracht uit. Als geen ander weet hij de menselijke gevoelens uit te drukken. Hem onderverdelen in een bepaalde strekking, school of categorie lijkt me onbegonnen. Jan Burssens is een artiest "buiten categorie".

André BOLLAERT, Poesele

Bronnen

E.STANDAERT, *Kuntpocket 28 - Jan Burssens*, Gent, 1970.

J.DAELE, J.HOET, E.LANGUI, D.VAN RYSSEL, *Retrospectieve tentoonstelling Jan Burssens*, Gent, 1976.

¹ Officiële Belgische postzegelcatalogus 1995, Speciale briefkaarten BK 39 (blz. 349).

Voorzitter

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9850 MERENDREE

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9880 LOTENHULLE

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heiste 45
9850 LANDEGEM

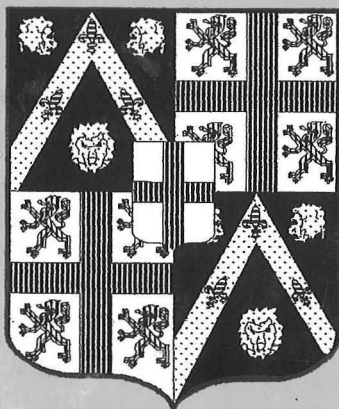
Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 POESELE

Bestuursleden

Irène BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Poeke
Wim DE CLERCQ, Rostraat 12, 9850 Hansbeke
Stefaan DE GROOTE, Peperstraat 7, 9800 Bachte-Maria-Leerne
Yvonne DE KEERE, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
Daniël D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
Véronique LAMBERT, Beentjesstraat 28B, 9850 Poesele
Marcel MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
Eddy VERSTRAETE, Brugstraat 61/6, 9880 Aalter

HEEMKUNDIGE KRING

“HET LAND VAN NEVELE”